

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

ЯХОНТОВА ТЕТЯНА ВАДИМІВНА

УДК 811.111'06'42'38

ЛІНГВОГЕНОЛОГІЯ СУЧАСНОЇ НАУКИ
(на матеріалі англомовних текстів)

Спеціальність 10.02.04 – германські мови

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора філологічних наук

Київ – 2014

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі іноземних мов для природничих факультетів Львівського національного університету імені Івана Франка

Науковий
консультант:

доктор філологічних наук, професор
Помірко Роман Семенович,
Львівський національний університет імені Івана Франка,
завідувач кафедри французької філології

Офіційні опоненти:

доктор філологічних наук, професор
Бєлова Алла Дмитрівна,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка,
завідувач кафедри англійської філології

доктор філологічних наук, професор
Потапенко Сергій Іванович,
Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя,
завідувач кафедри германської філології

доктор філологічних наук, професор
Самохіна Вікторія Опанасівна,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
завідувач кафедри англійської філології

Захист відбудеться 24 квітня 2014 р. о 10 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.001.11 у Київському національному університеті імені Тараса Шевченка за адресою: 01033, м. Київ, б-р Тараса Шевченка, 14.

З дисертацією можна ознайомитися у науковій бібліотеці Київського національного університету імені Тараса Шевченка за адресою: 01033, м. Київ, вул. Володимирська, 58.

Автореферат розісланий “18” березня 2014 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради,
кандидат філологічних наук

Клименко Л. В.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Реферовану дисертацію присвячено обґрунтуванню методологічних принципів науково-прикладного інтегративного напрямку – лінгвогенології наукової комунікації – та їх застосуванню до аналізу репрезентативних жанрів сучасної англomовної науки на тлі глобального соціокомунікативного контексту сьогодення.

З кінця XX – початку XXI століття на розвиток і модифікацію соціально-комунікаційної структури науки активно впливають такі чинники, як бурхливий розвиток електронних технологій та Інтернету, пришвидшення інформаційного обігу, втягування науки в орбіту ринково-економічних відносин, утвердження англійської мови у ролі беззаперечної лінгва франка професійної та науково-освітньої комунікації, розширення наукових кордонів і перетворення науки у транснаціональний феномен. Стрімкі зміни, що відбуваються у сфері глобалізованої англomовної комунікації, диктують необхідність різнопланового осмислення актуальних наукових явищ і процесів, у тому числі і з лінгвістичних позицій. Завдання, що нині постають перед науковим соціумом України – необхідність входження у світовий науково-інтелектуальний та освітній простір, підвищення рейтингу університетів та індексу Гірша науковців через збільшення публікацій у міжнародних англomовних журналах, виконання нових вимог щодо опублікування результатів дисертацій – викликають потребу у дослідженнях комплексного характеру, результати яких можна було б впровадити у практику навчання основ англomовної науково-академічної комунікації.

Мова і стиль науки, особливості деяких її жанрів вже неодноразово ставали об'єктами філологічних досліджень. У галузі функціональної стилістики та дискурсивного аналізу дослідники традиційно зосереджували увагу на описі різних жанрово-стильових та дискурсивних рис наукових текстів (Р. С. Алікаєв, Н. Б. Гвішані, О. М. Ільченко, Л. Д. Ісакова, А. П. Коваль, М. Н. Кожина, Ф. Крісті, Є. С. Кузьміна, Дж. Р. Мартін, О. Д. Митрофанова, Н. Ф. Непийвода, Н. М. Разинкіна, М. П. Сенкевич, І. А. Синиця, Л. В. Славгородська, Є. С. Троянська, Р. Хасан). Текстолінгвісти дослідили деякі типи наукових текстів та їх провідні категорії (Є. А. Баженова, В. Н. Беньямінова, С. М. Іваненко, І. М. Колегаєва, М. П. Котюрова, Т. В. Радзієвська, З. Я. Тураєва). Увагу науковців у галузі когнітивної лінгвістики привернули метафори у науковому дискурсі (І. В. Бровченко, М. А. Бурмістрова), культурно-марковані сценарії презентації особи автора наукового тексту (С. А. Жаботинська) та ідентифікаційні характеристики деяких наукових жанрів (Б. Палтрідж). У прикладному мовознавстві (В. Бхатія, Т. Дадлі-Еванс, А. Джонс, Дж. М. Свейлз, К. Хайленд) здебільшого зосереджували увагу на загальній організації змісту та риторичних стратегіях аргументації у наукових текстах. У новій риторичній дослідницькій увазі привернули соціальна природа науково-освітніх жанрів та шляхи оволодіння ними як засобами професійної соціалізації (А. Баварші, Ч. Базерман, К. Беркенкоттер, Е. Девітт, Дж. Камбереліс, П. Пріор, Т. Хакін). Отже, дотепер наукову прозу вивчали лише аспектуально, що зумовлює необхідність широкого дослідження, яке б об'єднало різні підходи і представило систематизовану картину різноманітних особливостей та рис мовленнєвих утворень у сфері сучасної науки.

Для цілісного дослідження лінгвокомунікативної специфіки сучасної науки адекватним є використання поняття жанру як центральної категорії дискурсу і тексту (Ф. С. Бацевич), як інтегрального феномена, що відповідає інтересам сучасного мовознавства до реалізацій комунікативного потенціалу мови. Відповідно, лінгвогенологія наукової комунікації як жанрознавчий тематико-інтегративний напрям у межах лінгвістичної генології і комунікативної лінгвістики надає можливості комплексних досліджень жанрів – засобів комунікації, форматів передачі та кодифікації наукового знання в царині науки – у теоретичній, науково-практичній та прикладній площинах.

Отже, **актуальність** дисертаційного дослідження зумовлено комплексом екстра- та інтралінгвальних чинників:

- суспільно-евристичною потребою у вивченні й осмисленні особливостей наукової комунікації в умовах сучасного глобалізованого високотехнологічного суспільства;
- прикладною доцільністю дослідження англomовної науки як відповіддю на завдання, що постали перед науковими спільнотами України;
- потребою мовознавства у розробленні й впровадженні інтегративного напрямку дослідження мовних аспектів наукового спілкування;
- своєчасністю застосування жанроцентричного підходу, співзвучного комунікативно-функціональній орієнтації сучасної лінгвістики.

Зв'язок роботи з науковими темами. Проблематика дисертації відповідає профілю наукових досліджень, які проводять на факультеті іноземних мов Львівського національного університету імені Івана Франка у межах наукової бюджетної теми “Структурно-семантичні і когнітивно-комунікативні парадигми германських, романських і класичних мов” (номер державної реєстрації 0111U008010). Тема дисертації затверджена Вченою Радою Львівського державного університету імені Івана Франка 30 червня 1999 року (протокол № 4/6) та уточнена 26 квітня 2013 року (протокол № 11/4).

Мета дослідження полягає в обґрунтуванні теоретичних засад і методології інтегративного дослідження наукових жанрів та її застосуванні до науково-практичного аналізу провідних жанрів у сфері англomовної науки в умовах глобального соціокомунікативного контексту.

Поставлена мета передбачає необхідність розв'язання таких **завдань**:

- здійснити аналітико-критичний огляд концепцій наукових жанрів у сучасних філологічних науках;
- теоретично осмислити сутність жанрів наукової комунікації на основі синтезу попередніх досліджень;
- обґрунтувати наукову та прикладну доцільність лінгвогенології наукової комунікації як інтегративного напрямку комунікативної лінгвістики, сформулювати її теоретичні засади, окреслити цілі і завдання;
- розробити методику жанрового аналізу, яка б охоплювала усі аспекти наукових жанрів;
- здійснити параметризацію жанрів на основі дескрипторів, за якими їх можна описувати, конструювати та ідентифікувати;

- виявити, на основі емпіричних та наукометричних даних, репрезентативні (традиційні і нові) жанри сучасної англомовної науки та застосувати розроблену методологію до їх аналізу;
- визначити роль прагматичного чинника галузевої належності наукового тексту та впливу нових суспільних реалій і сучасного соціотехнологічного контексту на особливості традиційних англомовних наукових жанрів;
- виявити типологічні ознаки та особливості функціонування новітніх жанрів науки у сучасному соціокомунікативному контексті;
- узагальнити ознаки традиційних і нових англомовних наукових жанрів у вигляді жанрограм (“жанрових портретів”);
- концептуалізувати загальну картину процесів, що нині відбуваються у науковій жанросфері;
- розробити метамову лінгвогенології наукової комунікації, термінологізувати її основні поняття та укласти глосарій відповідних термінів.

Об’єкт дослідження – провідні письмові жанри сучасної англомовної наукової комунікації.

Предмет дослідження – концептуальні характеристики, прагматичні чинники, різнорівневі мовні характеристики цих жанрів.

Матеріалом дослідження послуговували 5650 англомовних текстів різних наукових жанрів загальним обсягом близько 23330 стандартних сторінок (що містять у середньому 250 слів на сторінці), зокрема 1000 текстів статей (близько 20000 сторінок), 1000 текстів анотацій до статей (близько 330 сторінок), 1000 текстів нежанру *highlights* (близько 250 сторінок), 1000 текстів тез доповідей (близько 1000 сторінок), що кількісно рівномірно представили 10 дисциплін – прикладну математику, фізику, хімію, біологію, психологію, економіку, суспільно-політичні науки, історію, філософію та прикладну лінгвістику, а також 100 текстів нежанру *general scientific summary* (100 сторінок), 200 текстів жанру *handout* (близько 700 сторінок), 78 текстів анонімних пре-публікаційних рецензій (близько 160 сторінок), 72 тексти наукових проектів (близько 380 сторінок), 200 текстів повідомлень у межах жанру електронної наукової дискусії (близько 60 сторінок), 1000 постів з 350 наукових блогів (близько 350 сторінок).

Теоретико-методологічне підґрунтя дисертації становлять:

- концепція мовленнєвих жанрів М. М. Бахтіна, у якій жанри розглядаються як типізовані функціонально-зумовлені висловлення, породжені специфічними для кожної сфери умовами мовленнєвого спілкування;
- синтез концептуальних надбань досліджень наукових жанрів у функціональній стилістиці (М. Н. Кожина, Н. М. Разинкіна, Є. С. Троянська), лінгвістиці тексту (В. Н. Бенямінова, І. М. Колегаєва, М. П. Котюрова, Т. В. Радзівська), когнітивній лінгвістиці (Б. Палтрідж), прикладному мовознавстві (В. Бхатія, А. Джонс, Дж. М. Свейлз) і неориторичі (Ч. Базерман, К. Беркенкоттер, Е. Девітт, Т. Хакін);
- головні положення сучасної теорії дискурсу і тексту та дискурсознавчих і текстознавчих підходів до вивчення комунікації у різних суспільних та професійних сферах (Н. Д. Арутюнова, А. Д. Белова, І. П. Біскуб,

В. Б. Бурбело, О. П. Воробйова, Т. ван Дейк, О. М. Ільченко, В. І. Карасик, К. Кендлін, І. М. Колегаєва, І. А. Колеснікова, В. А. Кухаренко, А. Е. Левицький, А. В. Олянич, М. М. Полужин, С. І. Потапенко, А. М. Приходько, Т. В. Радзієвська, В. О. Самохіна, К. С. Серажим, Є. В. Сидоров, Ю. С. Степанов, З. Я. Тураєва, Н. Фейрклау, М. Фуко, К. Хайленд, І. С. Шевченко, Є. І. Шейгал);

- провідні теоретико-методологічні принципи комунікативної лінгвістики і лінгвістичної генології (Ф. С. Бацевич), жанрознавчі доробки в українському мовознавстві (О. І. Горошко, О. Д. Огуй, А. Й. Паславська, Р. С. Помірко) та методологічні напрацювання у сучасному російському жанрознавстві (В. Є. Гольдін, І. І. Гусейнова, В. В. Дементьєв, К. А. Долинін, М. Н. Кожина, Е. А. Кучинська, В. А. Салімовський, К. Ф. Сєдов, О. Б. Сиротиніна, В. А. Тиригіна, М. Ю. Федосюк, Т. В. Шмельова).

Загальний підхід, застосований у дисертації – *неофілологічний*, головні принципи якого полягають у зосередженості на функціонально-спрямованих дослідженнях мов у різних суспільних сферах на синхронному зрізі, у широкому соціальному контексті і з трансляцією у практику викладання мов фахівцям (С. Г. Тер-Мінасова).

Для досягнення мети дисертаційного дослідження та розв'язання сформульованих завдань на основі обраного теоретико-методологічного базису було застосовано комплекс **методів**, серед яких головним є спеціально розроблена дослідницька модель і методика *жанрового аналізу*, що охоплює усі рівні організації наукових жанрів і допускає наявність варіантів залежно від специфіки поставлених наукових завдань. У дисертації застосовано три варіанти жанрового аналізу: *загально-лінгвогенологічний* – для узагальненої характеристики жанрів різних видів англomовної наукової комунікації на основі результатів наявних досліджень та емпіричних спостережень; *лінгвогенологічно-компаративний* – для систематизації ознак нуклеарних жанрів формальної первинної і вторинної комунікації і з'ясування впливу на них дисциплінарного чинника; *лінгвогенологічно-типологічний* – для виявлення і типологізації ознак мало- і недосліджених жанрів наукового спілкування. У дисертації також розроблений і впроваджений метод узагальнення параметрів наукових жанрів на основі низки дескрипторів у вигляді *жанрограми*, або "*жанрового портрету*".

Жанровий аналіз передбачає застосування і комбінування різних загальнонаукових, традиційно-лінгвістичних та спеціальних методів, що відображають системний підхід до досліджуваних жанрів і забезпечують належний рівень достовірності результатів і висновків.

Загальнонаукові методи, застосовані у дисертації, включають:

- метод *абстрагування* – для уявного відволікання від несуттєвих ознак аналізованих жанрів і одночасного виділення й фіксування їх істотних характеристик (у розділах 3-5);
- метод *аналізу й синтезу* – для виявлення сутнісних властивостей наукових жанрів, їх узагальнення, концептуалізації і застосуванні у розробці теоретичних засад і методологічних принципів лінгвогенології наукової

комунікації (розділи 1-2) та виокремлення релевантних ознак конкретних наукових текстів і осмислення їх ролі у контексті жанру як голістичного феномена (розділи 3-5);

- *логічний* метод – для ментального реконструювання жанру як теоретичного конструкту, що історично розвинувся (розділ 1);
- метод *моделювання* – для побудови дослідницької інтегративної моделі жанрового аналізу (розділ 2).

Традиційні лінгвістичні методи охоплюють:

- *deskриптивний* метод – для опису жанрорелевантних мовних явищ в усталених лінгвістичних термінах (розділи 3-5);
- *зіставний* метод – для порівняння семантико-композиційної структури і мовної імплементації жанрів у десяти наукових галузях (розділи 3-4);
- метод *кількісного аналізу* – для знаходження квантитативних закономірностей появи функціонально-семантичних текстових блоків, когнітивно-риторичних стратегій, жанрових елементів та окремих вербальних одиниць у текстах досліджуваних жанрів (розділи 3-4).

Спеціальні методи, застосовані у дисертації, включають:

- *дискурс-аналіз* – для дослідження соціального контексту породження наукових жанрів, його взаємозв'язку та інтеракції з конкретними реалізаціями жанрів (розділи 1-5);
- *прагматичний аналіз* – для виявлення комунікативно-прагматичних інтенцій узагальнених адресантів наукових жанрів, чинника їх адресатів, когнітивно-риторичних внутрішньожанрових стратегій, епістемічного та ідеологічного впливу дисциплінарних спільнот (розділи 3-5);
- *структурно-семантичний аналіз* – для виявлення семантико-когнітивної структури наукових жанрів (розділи 3-5);
- *функціонально-стилістичний аналіз* – для з'ясування ролі окремих лексичних, синтаксичних та текстових елементів у реалізації комунікативної спрямованості досліджуваних наукових жанрів (розділи 3-5).

Застосовані методи дослідження було доповнено емпіричними спостереженнями та уявленнями автора дисертації, набутими в результаті активної різнопланової участі у діяльності міжнародних наукових спільнот.

Наукова новизна дисертаційного дослідження полягає у виокремленні інтегративного науково-прикладного напрямку – лінгвогенології наукової комунікації, обґрунтуванні його теоретико-методологічних засад та систематичному аналізі у його рамках специфіки існування і ознак найрепрезентативніших жанрів сучасної наукової англomовної комунікації. У дисертації *уперше*:

- синтезовано концептуальні надбання функціональної стилістики, лінгвістики тексту, когнітивної лінгвістики, прикладного мовознавства та нової риторики у дослідженнях наукових жанрів;
- обґрунтовано наукову і прикладну доцільність лінгвогенології наукової комунікації як інтегративного науково-прикладного напрямку у рамках лінгвістичної генології і комунікативної лінгвістики, сформульовано її цілі, завдання та пріоритети, окреслено три її дослідницькі площини;

- розроблено дослідницьку модель і методику жанрового аналізу спеціально для дослідження наукових жанрів;
- запропоновано узагальнення типологічних ознак жанрів наукової комунікації у вигляді жанрограм, або “жанрових портретів”, на основі низки дескрипторів;
- описано, систематизовано та типологізовано жанрорелевантні ознаки новітніх формально-вторинних жанрів та провідних жанрів неформальної наукової комунікації, які ще не були об’єктами досліджень;
- виявлено специфіку компенсаторних функцій жанрів неформальної комунікації;
- з’ясовано провідні тенденції у сучасній жанросфері;
- термінологізовано поняття (наприклад, *жанрова конгруентність*, *жанрова констеляція*, *жанровий зсув*, *жанровий конгломерат*, *жанрограма*, *жанр-медіум*, *трансжанровість*, *футур-жанр*), що разом становлять термінологічний апарат лінгвогенології наукової комунікації.

У дисертації *поглиблено* знання про:

- концептуальні аспекти наукових жанрів та жанросферу англomовної науки;
- прагматичні чинники, що впливають на існування сучасних наукових жанрів;
- діалектику впливу галузевого фактора на різнорівневі ознаки жанрів формально-первинної і -вторинної комунікації.

Наукова новизна отриманих результатів представлена в таких **положеннях, що виносяться на захист**:

1. Науковий жанр – це динамічна ментальна модель цілеспрямованих мовносоціальних дій у науково-професійній сфері, конвенційних за своїм комунікативно-когнітивним характером і відносно стереотипних за структурно-композиційним і мовностилістичним оформленням. Наукові жанри є соціокомунікативними, соціокогнітивними та формально-мовними тріадами; діалектичними статико-динамічними діадами; ідеальними і матеріальними (текстовими) феноменами; елементами жанрових констеляцій, пов’язаних між собою складними різнорівневими інтертекстуальними та інтердискурсивними стосунками.

2. Лінгвогенологія наукової комунікації є лінгвокомунікативним жанрознавством, спрямованим на сумарно збалансований аналіз усіх характеристик наукових жанрів. Її головні риси – соціально-тематичний характер, інтегративність, органічне поєднання трьох перспектив – теоретичної, науково-практичної та прикладної, наявність різних аспектів. Цілі і принципи лінгвогенології наукової комунікації можуть бути екстрапольовані на жанри інших професійних сфер, що уможлиблює формування ширшого напрямку – лінгвогенології професійної комунікації.

3. Комплексний жанровий аналіз у межах інтегративного напрямку – це дослідницька методика, спрямована на з’ясування комунікативної специфіки, когнітивної структури та мовних особливостей наукових жанрів, що охоплює вісім послідовних етапів та має такі різновиди, як загально-лінгвогенологічний, лінгвогенологічно-компаративний та лінгвогенологічно-типологічний аналізи.

4. Жанрограма – це запис жанрових конвенцій, нормативних для продукування конкретних реалізацій жанру. Результат процесу створення жанрограми – статичний на певний період і у певних лінгвокультурних умовах жанровий “портрет”, відкритий для подальших наповнень, уточнень та змін, орієнтир для побудови текстів певного жанру. Метафора портрета актуалізує дескриптивний та зразково-модельний аспекти параметризації наукових жанрів.

5. Жанросферу наукової комунікації можна метафорично представити як абстраговану сукупність її жанрів у вигляді кулі. Жанросфера є конархічною структурою, у якій жанри перебувають у вільній інтеракції, мають однакову валентність попри різні функції, постійно утворюють жанрові констеляції, часто з ієрархічними стосунками, які можна описати у генологічних термінах “мікрожанр”, “макрожанр”, “гіпержанр” і “мегажанр”. Нуклеарні жанри, що знаходяться ближче до центру кулі, підтримують баланс усередині стосовно інших комунікативних зон. Периферійні жанри, які знаходяться ближче до умовної сферичної поверхні, розхитують рівновагу, пришвидшують модифікаційні та адаптаційні процеси у межах жанросфери.

6. Професійно-галузева культура різних наукових спільнот формується і еволюціонує на основі визнання її членами епістемічних норм своєї галузі, її загальної ідеології, методології, специфіки аргументації, теоретичних постулатів та політичних інтересів. У процесі еволюції наукового знання у різних дисциплінах розвинулися різні модифікації наукового дискурсу – демонстраційно-аргументативний у прикладній математиці та фізиці, репортивно-аргументативний у хімії, біології, психології, суспільно-політичних науках та прикладній лінгвістиці, дескриптивно- або наративно-аргументативний в історії, рефлексивно-аргументативний у філософії. Для дискурсів усіх сучасних наук характерні тенденції до персоналізації викладу, візуалізації та самопромоційності.

7. У головному жанрі формально-первинної наукової комунікації – статті-звіті – конструктивна модель *IMRD (Introduction-Methods-Results-Discussion)* продовжує зумовлювати структурно-композиційну та функціонально-сміслову побудову текстів. Науково-галузеві дискурси адаптувалися до неї з різним ступенем повноти. Варіативність у жанрі англومовної наукової статті є значною, причому частину відмінностей можна трактувати як такі, що ідентифікують та диференціюють науки за трихотомією природничі / суспільно-гуманітарні / власне гуманітарні, а частину – як індивідуальні для певних дисциплін. Разом із тим статті з різних наук чітко демонструють спільність за окремими ознаками, яка часто суперечить стандартним уявленням про їх характеристики у природничих і гуманітарних галузях, що свідчить про неоднозначність і діалектичність дисциплінарного впливу.

8. Для формально-вторинних жанрів та жанрів з подвійним – первинно-вторинним – онтологічним статусом характерною є суттєво менша галузева варіативність ознак, оскільки комплекси їх комунікативних цілей “пригнічують” вплив прагматичних чинників для забезпечення найповнішої реалізації провідної жанрової мети. Прагматичний і структурний “консерватизм” вторинних жанрів співіснує з динамічними процесами жанрового оновлення, появою вторинних нежанрів внаслідок свідомої жанротвірної та жанромодифікаційної діяльності наукових видавництв.

9. У жанровому ландшафті сучасної англомовної наукової комунікації особливу роль відіграють напівформальні жанри анонімної пре-публікаційної рецензії та наукового проекту. Специфіка комунікативних призначень зумовлює їх особливу риторико-смыслову акцентуацію, лібералізаційний мовнориторичний потенціал, що компенсує притаманну формальним науковим жанрам жорсткість жанрових конвенцій.

10. Жанри електронної наукової комунікації реалізують компенсаторну функцію, пов'язану з їх можливостями демонстрації динамічних, процесуальних аспектів сучасної науки, яких не мають “класичні” жанри як відносно статичні репрезентанти-фіксатори наукового знання. Електронні жанри заповнюють наявну дотепер лакуну у науковій комунікації, а також суттєво долають відстань між адресантами і адресатами наукових текстів, роблять їх співучасниками наукового пошуку.

11. Для жанросфери сучасної науки характерні три тенденції – активне залучення найрізноманітніших семіотичних кодів, піднесення ролі вторинно-інформаційних жанрів та пришвидшення процесів жанрової еволюції і модифікації завдяки стрімкому розвитку електронних технологій. Електронні жанри задають вектор еволюції наукової жанросфери, яка рухається від оригінальних форматів через утворення гібридних жанрових різновидів до жанрів-медіумів – спільних відкритих комунікативних просторів для інформаційно-пошукових, когнітивно-верифікаційних і науково-дослідницьких процесів. Жанри електронної наукової комунікації ґрунтуються на конвергенції комунікативних цілей, дисипативності жанрового змісту, стилістичній контамінації, конгломерації різноманітних жанрів. Накопичення нових комунікаційно-технологічних змін свідчить про своєрідний жанровий зсув і потенційне наближення точки жанрової біфуркації, зумовлює жанрову реінкарнацію на якісно новій основі.

Теоретичне значення дисертації полягає в обґрунтуванні теоретичних засад і методологічних принципів лінгвогенології наукової комунікації як інтегративного науково-прикладного напрямку у межах лінгвістичної генології і комунікативної лінгвістики. У дисертації зроблено теоретичні внески у такі галузі:

- комунікативна лінгвістика (узагальнено вплив сучасних соціальних, технологічних, епістемічних чинників на наукове мовлення та його жанрову реалізацію);
- лінгвістична генологія (осмислено концептуальну сутність наукових жанрів на основі синтезу попередніх уявлень; виокремлено науково-прикладний тематико-інтегративний напрям – лінгвогенологію наукової комунікації, запропоновано методика жанрового аналізу і “жанрового портретування”, які можна екстраполювати на дослідження жанрів інших професійних сфер);
- дискурсознавство (класифіковано види наукового дискурсу залежно від епістемічних норм різних наукових дисциплін);
- лінгводидактика (концептуальне бачення наукових жанрів як соціокомунікативних, соціокогнітивних та мовних тріад і статико-динамічних діад можна транслювати у педагогічну сферу у вигляді жанроорієнтованої лінгводидактичної моделі навчання англомовного наукового письма).

Практична цінність дисертаційних результатів полягає у можливості їх використання у викладанні англійської мови для науково-академічних цілей студентам магістерських програм та аспірантам усіх основних наукових спеціальностей на основі розробленої у ряді праць автора *жанроорієнтованої лінгводидактичної моделі навчання англомовного наукового письма*, яка передбачає дворівневе оволодіння жанрами як нормативними зразками і креативними процесами. Модель втілено у програмі курсу з англійської мови науково-академічного спрямування для аспірантів природничих спеціальностей Львівського національного університету імені Івана Франка та застосовано на заняттях з англійської мови для аспірантів і тренінгах для науковців, які проводить Центр англомовної академічної комунікації (www.seaw.org.ua) при факультеті іноземних мов, створений автором дисертації та її колегами.

Результати проведеного дослідження відображено у навчальному посібнику *“Основи англомовного наукового письма”* (Яхонтова 2002, 2003), який використовується на заняттях з англійської мови у ряді університетів України (Львівському національному університеті імені Івана Франка, Національному університеті “Києво-Могилянська Академія”, Національному технічному університеті “КПІ” та ін.) і за кордоном (Мозирському державному педагогічному університеті імені І. П. Шамякіна, Беларусь; Лодзькому університеті, Польща; Амурському державному університеті, Росія та ін.).

Одержані наукові результати можуть використовуватись у лекційних курсах із теоретичного мовознавства (розділ “Мова і комунікація”), текстолінгвістики (розділ “Структура тексту”), стилістики (розділ “Функціонально-стилістична диференціація мовлення”), теорії і практики дискурсивного аналізу (розділ “Жанри і види дискурсу”), лінгвокультурології (розділ “Лінгвокультурні аспекти дискурсу і тексту”). Розроблену у дисертації модель жанрового аналізу можна використовувати для дослідження текстів різної фахової належності, а також, у спрощеному вигляді, під час текстоаналітичної діяльності студентів на практичних заняттях з англійської мови на профільних і непрофільних факультетах.

Особистий внесок здобувача. Усі результати дослідження є наслідком самостійної праці дисертанта. У написаній у співавторстві розділі колективної монографії (2010) автором здійснено лінгвотекстовий аналіз досліджуваного жанру, а співавтором С. Маркеловою представлено результати опитування щодо його використання; у статті, опублікованій у співавторстві з Р. Помірком (2010), автору належить риторико-стилістичний аналіз репрезентантів категорії інтерперсональності наукового тексту, а Р. Помірку – огляд досліджень.

Апробація. Дисертацію обговорено на розширеному засіданні кафедри іноземних мов для природничих факультетів за участю фахівців кафедр англійської філології та іноземних мов для гуманітарних факультетів Львівського національного університету імені Івана Франка (протокол № 4 від 12 листопада 2013 р.). Теоретичні положення, науково-практичні результати та прикладні аспекти дослідження апробовано на 50 конференціях, у тому числі на 10 **всеукраїнських** конференціях – 2-й конференції IATEFL-Україна (Львів, 1995); 2-й та 4-9-й національних конференціях TESOL-Україна (Вінниця, 1997, 2003; Хмельницький, 1999; Львів, 2000; Київ, 2001; Чернігів, 2002; Горлівка, 2004); Західно-регіональний

науково-методичній конференції викладачів іноземних мов вузів “Лінгводидактичні проблеми викладання іноземних мов на економічних факультетах” (Тернопіль, 1997); конференції “Лінгвістика і вербальна комунікація у 21-му столітті: тенденції і перспективи” (Київ, 2000) та **40 міжнародних конференцій**: “Розвиток дискурсивної обізнаності у крос-культурних контекстах” (Радзейовіце, Польща, 1996); 11-му світовому конгресі з прикладної лінгвістики (Юваскюля, Фінляндія, 1996); 3-й та 5-й міжнародних конференціях “Стратегії та методики навчання мов для спеціальних цілей” (Київ, 1997, 2001); 11-15-му Європейських симпозіумах з мов для спеціальних цілей (Копенгаген, Данія, 1997; Больцано, Італія, 1999; Вааса, Фінляндія, 2001; Гілدفорд, Великобританія, 2003; Бергамо, Італія, 2005); 16-му міжнародному конгресі лінгвістів (Париж, Франція, 1997); симпозіумі “Англійська як мова конференцій в Європі: за і проти” (Віттенберг, Німеччина, 1999); міжнародній конференції та літній школі “Когнітивні / комунікативні аспекти англійської мови” (Черкаси, 1999); 6-й міжнародній конференції з когнітивної лінгвістики (Стокгольм, Швеція, 1999); 34-му лінгвістичному колоквиумі (Майнц, Німеччина, 1999); міжнародній конференції з навчання мов для спеціальних / академічних цілей в університетах (Прага, Чехія, 1999); 7-й міжнародній конференції з прагматики (Будапешт, Угорщина, 2000); конференції “Когнітивна лінгвістика у 2001 році” (Лодзь, Польща, 2001); 35-й та 38-39-й конференціях викладачів англійської мови як другої TESOL (Сент-Луїс, Міссурі, США, 2001; Лонг-Біч, Каліфорнія, США, 2004; Сан-Антоніо, Техас, США, 2005); міжнародній конференції “Глобалізація: англійська мова і мовні зміни в Європі” (Фаленти, Польща, 2002); 2-3-й, 5-й і 7-й конференціях Європейської асоціації викладачів академічного письма (Будапешт, Угорщина, 2003, 2013; Афіни, Греція, 2005; Ковентрі, Велика Британія, 2009); щорічній конференції Американської асоціації прикладної лінгвістики (Портланд, Орегон, США, 2004); конференції на честь Дж. Свейлза (Анн Арбор, Мічіган, США, 2006); міжнародній науково-практичній конференції “Сучасні проблеми лінгвістичних досліджень і методика викладання іноземних мов професійного спілкування у вищій школі” (Львів, 2007); 1-й і 2-й міжнародних науково-методичних конференціях “Навчання англомовної академічної комунікації в Україні та у світі: проблеми та перспективи” (Львів, 2008, 2011); міжнародній конференції “Інтерперсональність у письмовому науковому дискурсі з перспектив різних мов і культур” (Хака, Іспанія, 2008); міжнародній науковій конференції “Інтеграційні процеси у викладанні іноземних мов: теоретичні засади та прикладні аспекти” (Львів, 2009); міжнародній конференції “Інновації у викладанні англійської мови для спеціальних і науково-академічних цілей: пропозиції та імплементації” (Кавала, Греція, 2010); 4-й міжнародній конференції з дослідження письма “Письмо без кордонів” (Вашингтон, США, 2011); 2-й міжнародній конференції “Оприлюднення і презентація наукових досліджень на міжнародному рівні: проблеми носіїв англійської мови як додаткової” (Сосновець, Польща, 2011); міжнародній конференції “Дискурсні стратегії лінгвістики XXI століття” (Львів, 2011); 1-3-й міжнародних конференціях “Потенціал іноземних мов у навчанні письма” (Лодзь, Польща, 2009, 2011, 2013); 12-му Симпозіумі з письма іноземними мовами (Цзинань, Китай, 2013).

Публікації. Головні положення дисертації викладено у 36 наукових працях загальним обсягом 58,9 д. а. (з них 58,1 д. а. належать особисто автору) – 1 монографія (24,4 д. а.), 1 навчальний посібник (14 д. а.), 34 наукові статті (20,5 д. а., з них 19,7 д. а. – авторські), у тому числі 27 у фахових виданнях (15,5 д. а.).

Структура і обсяг роботи. Дисертація складається зі вступу, п'яти розділів, загальних висновків, списку використаних джерел (478 позицій, з них 210 – іноземними мовами), списку джерел ілюстративного матеріалу, двох додатків, містить 5 рисунків та 11 таблиць. Загальний обсяг роботи становить 505 сторінок (411 сторінок основного тексту).

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовується актуальність теми, формулюються мета і завдання дисертаційної роботи, визначаються предмет і об'єкт дослідження, розкриваються наукова новизна, теоретичне значення та практична цінність одержаних результатів, зазначаються методи і матеріали дослідження, наводяться дані про апробацію результатів, публікації та загальну структуру дисертації.

Перший розділ “Теоретичні засади дослідження сучасних англомовних наукових жанрів” присвячено теоретичному узагальненню конститутивних аспектів наукових жанрів на основі аналізу і синтезу методологічних напрацювань у функціональній стилістиці, лінгвістиці тексту, когнітивній лінгвістиці, прикладному мовознавстві та новій риториці.

Для досліджень жанрів наукової комунікації та трактування їх сутності у цих галузях характерні відмінності, спричинені увагою до окремих жанрових особливостей – мовним рисам у функціональній стилістиці (Р. С. Алікаєв, М. Н. Кожина, Н. М. Разинкіна, Є. С. Троянська), інваріантній моделі тексту у текстолінгвістиці (В. Н. Беньямінова, Л. М. Кім, В. Ю. Миронова, С. М. Яворська), ідентифікаційним характеристикам наукового тексту у когнітивній лінгвістиці (Б. Палтрідж), соціокомунікативній спрямованості і глобальній організації типологічного змісту наукових і професійних текстів у прикладному мовознавстві (В. Бхатія, Т. Дадлі-Еванс, А. Джонс, Дж. М. Свейлз), соціориторичній сутності жанрів у новій риториці (Ч. Базерман, К. Беркенкоттер, Е. Девітт, Т. Хакін). Дослідження жанрів науки дотепер були зосереджені на одному з їх концептуальних аспектів – або соціокомунікативному, або соціокогнітивному, або власне мовному, хоча вони разом характеризують жанр як діалектичний тривимірний феномен. Узагальнення й відрефлектування сутності наукових жанрів як соціокомунікативних, соціокогнітивних і власне мовних *триад* становить необхідний теоретичний базис для формування інтегративного лінгвогенологічного підходу, який уможливорює систематизований аналіз наукових жанрів.

Як соціокомунікативні явища, жанри є типізованими формами соціальних актів з відносно регулярними ознаками, які виникають у певних рекурентних ситуаціях спілкування. Важливими параметрами жанрів є *ситуація і контекст спілкування, соціокомунікативні потреби учасників, комунікативна мета, жанрові ролі користувачів*. Наукові жанри належать відповідним професійним спільнотам і певною мірою відбивають норми, суспільні функції, цілі, ситуації та події спільнот, водночас конструюють та підтримують їх існування.

Із соціокогнітивної перспективи жанри є *фреймами мовносоціальної поведінки і спілкування, комунікативними орієнтирами*, що ініціалізують комунікативні дії і процеси побудови відповідних текстів та забезпечують їх адекватну інтерпретацію. Загальне уявлення про детермінанти та ознаки жанру як голістичного об'єкта, що слугує початком його використання, є *стереотипною репрезентацією* жанру. На основі стереотипних репрезентацій відбувається постійне відтворення жанрів, у процесі якого вони модифікуються відповідно до специфіки конкретних обставин спілкування. Наукові жанри можна метафорично розглядати як структурно-сміслові *матриці*, тобто як складні конфігурації елементів-комірок, частина з яких заповнена певними жанровими ознаками та чинниками, а частина – порожня. Отже, жанри є і *діадами* – передбачуваними і ймовірнісними сутностями, продуктами і процесами комунікації, певними шаблонами та їх постійними модифікаціями; у жанрах поєднується *ціле і часткове, загальне й індивідуальне, публічне та приватне*.

Жанри завжди є *засобами створення, породження нового змісту*, невід'ємного від контекстуальних чинників соціальної ситуації та формальних ознак. Формально-мовні риси жанрів охоплюють функціональну організацію жанрового змісту, текстову композицію та мовні особливості, які разом утворюють *внутрішню структуру* (Ч. Фергюсон) жанру, яка слугує його формальним ідентифікатором. Внутрішня структура реалізує текстотвірну функцію жанрів, яка їм притаманна завдяки цілісності та завершеності. Мовні ознаки характеризують мовний аспект жанру як його невід'ємний конституент у всій своїй сукупності, але вони не жанротвірні, на відміну від соціокомунікативних чинників. Жанри мають подвійний онтологічний статус: вони водночас є ідеальними та матеріальними (текстовими) феноменами, *жанрами-абстракціями і жанрами-реалізаціями*, загальними уявленнями та об'єктами із конкретними характеристиками.

Інтертекстуальність реалізує невід'ємно пов'язані модифікаційну та стабілізаційну функції наукових жанрів, які разом забезпечують їх еволюційне та відносно стає функціонування, сприяють їх розвитку і трансформації, взаємозбагаченню та взаєможивленню. Наслідком інтертекстуальності у науковій комунікації є одночасне існування *жанрових систем, наборів, ланцюгів, мереж, конфігурацій, сімей, колоній*.

Наукова комунікація у сфері сучасної науки – це поліаспектний феномен, спрямований на реалізацію евристично-інформаційної, соціально-конструктивної, соціально-організаційної, інформаційно-популяризаційної функцій. Для розуміння сутнісних моментів наукового спілкування та його жанрової реалізації важливим є традиційний поділ наукової комунікації на *формальну та неформальну, вторинну й первинну*. Для аналізу генетичних тенденцій і процесів у царині науки релевантним є введення двох метафоричних термінів – жанросфери наукової комунікації та жанрового ландшафту. *Жанросфера* наукової комунікації – це абстрагована сукупність її жанрів у вигляді кулі, де *нуклеарні* (локалізовані ближче до центру) і *периферійні* (що знаходяться на умовній сферичній поверхні) жанри достатньо вільно взаємодіють, утворюють різні конфігурації, ланцюги, жанрові констеляції. *Жанровий ландшафт* – комплексна картина функціонування наукових жанрів у певних локально-темпоральних координатах, яка дозволяє оцінити вплив соціального довкілля на різнопланові характеристики жанрів.

У другому розділі “*Методологія дослідження наукових жанрів у рамках інтегративного напрямку – лінгвогенології наукової комунікації*” на основі окреслених теоретичних позицій обґрунтовано напрям дисертаційного дослідження, сформульовано відповідні методологічні засади і викладено методику його проведення.

Сучасне жанрознавство вирізняється широкою проблематикою, яку генологи прагнуть звузити методологічним підходом, аспектом жанрової організації або суспільно-тематичною чи суспільно-технологічними сферами. Дослідження жанрів за сферами їх існування відповідають бахтініанському баченню невід’ємного зв’язку між мовленнєвими жанрами та середовищами людської діяльності і мають ряд переваг, тому що завдяки відносній соціокомунікативній і семантико-тематичній гомогенності мовленнєвих утворень легше розробити адекватні дослідницькі методи, сформулювати цілісний підхід, виявити особливості окремих жанрів і жанрових угруповань. З огляду на це у дисертації запропоновано соціально-тематичний жанрознавчий напрям під назвою “*лінгвогенологія наукової комунікації*”.

Головною його рисою є інтегративність, тобто націленість на синтетичний підхід до вивчення наукових жанрів як нероздільних соціокомунікативних, соціокогнітивних та формально-мовних тріад. За своєю сутністю лінгвогенологія наукової комунікації є *лінгвокомунікативним жанрознавством*, спрямованим на сумарно збалансований аналіз жанрових характеристик. Виокремлення цього напрямку є спробою синтезувати надбання жанрорелевантних досліджень з різних філологічних галузей та використати їх до сфокусованого аналізу жанрів сучасної науки.

Лінгвогенологія наукової комунікації має три головні цілі і дослідницькі перспективи: переосмислення сутності і особливостей наукових жанрів з урахуванням змін у соціальних і гуманітарно-методологічних контекстах (*теоретична перспектива*); аналіз структури й організації наукових жанрів та жанрів суміжних з ними середовищ, їх типологізація (*науково-практична перспектива*); використання отриманих результатів у дидактичних цілях (*прикладна перспектива*). Імплементация цих цілей пов’язана з реалізацією відповідних завдань: періодичним “моніторингом” соціальних ситуацій і контекстів функціонування наукових жанрів, фіксацією змін у їх комунікативно-когнітивних і вербальних характеристиках, концептуалізацією процесів, що відбуваються у жанровій системі науки; розробленням і постійною модифікацією дослідницьких процедур вивчення й опису наукових жанрів; параметризацією жанрових форм; розвитком термінологічного апарату та метамови напрямку; створенням педагогічних моделей, рекомендацій, навчальних курсів та відповідних матеріалів.

Цілі і методологічні принципи лінгвогенології наукової комунікації можна екстраполювати на жанри інших професійних сфер, що уможливорює формування ширшого напрямку – *лінгвогенології професійної комунікації*, перспективи формування якої не викликають сумніву на тлі зростання інтересу до дослідження фахових мов (Т. Р. Кияк, К. Я. Кусько, Р. Є. Пилипенко).

Головною дослідницькою моделлю і методикою у межах запропонованого напрямку є комплексний *жанровий аналіз*, який охоплює такі етапи: 1) аналіз

ситуативно-контекстуальних чинників функціонування жанрів; 2) з'ясування модусу (каналу комунікації) і субстрату жанру, формування корпусу дослідження; 3) аналіз формального структурування текстів жанру та їх просторово-текстової локалізації; 4) аналіз когнітивної структури жанру у термінах функціонально-семантичних текстових блоків та когнітивно-риторичних стратегій її реалізації; 5) аналіз жанрових елементів; 6) аналіз провідних особливостей мовного втілення; 7) реверсивно-верифікаційний етап; 8) компаративно-інтегративний етап.

Комплексний аналіз надає можливості зібрати різні жанрові параметри та узагальнити їх у вигляді жанрограми на основі таких дескрипторів: 1) жанрова мета; 2) жанрові ролі користувачів; 3) місце і статус у жанровій системі; 4) модус; 5) фізичний субстрат; 6) вид жанру; 7) шляхи його дистрибуції; 8) просторово-текстова локалізація; 9) семіотичний статус; 10) обсяг конкретно-текстових реалізацій та ступінь їх формального структурування; 11) особливості когнітивно-функціональної організації семантики жанру; 12) наявність та характер жанрових елементів; 13) мовне втілення; 14) експліцитні міжжанрові зв'язки; 15) ступінь впливу прагматичних чинників дисциплінарної та/або лінгвокультурної належності жанру. Жанрограми усіх проаналізованих у дисертації жанрів наведено у Додатку А.

Лінгвогенологія наукової комунікації передбачає також укладання відповідного за тематикою *метажанрового глосарію*, який наведено у Додатку Б.

У третьому розділі “*Жанри формально-первинної наукової комунікації: типологія і динаміка ознак*” застосовано загально-лінгвогенологічний аналіз до характеристики провідних формально-первинних жанрів та лінгвогенологічно-компаративний аналіз до вивчення потенційної дисциплінарної варіативності журнальної англomовної статті. У розділі також схарактеризовано наявні на даний час футуристичні варіанти жанрів наукової статті і монографії.

До формально-первинних наукових жанрів традиційно відносять формальні публікації (*статті, монографії*), а також легітимізовані науковою спільнотою формати подання первинного знання, оприлюднюваного за допомогою спеціально розроблених офіційно-комунікаційних процедур – *дисертації і різні види офіційних наукових звітів. Наукова стаття* – перший за своїм значенням нуклеарний жанр науки XXI століття – комунікативно спрямована на презентацію нових наукових результатів, їх ратифіковану науковим соціумом фіксацію, аргументоване переконання читачів у валідності та цінності доробку та його просування. Цей *макрожанр*, що включає у себе декілька *мікрожанрів* (анотацію, подяку), реалізується крізь науково-галузевий журнал – бісубстратний (паперовий та електронний) поліадресантний та поліадресатний *гіпержанр*, у якому жанри і макрожанри об'єднуються передусім за принципом лінійних зв'язків.

Найпопулярнішим різновидом сучасної англomовної наукової статті є стаття-звіт про проведене дослідження, на формування якої вплинули як особливості характерних для того часу (XVII століття) наукових трактатів, так і зусилля окремої групи науковців – фізика Роберта Бойля та його сподвижників, які розробили стратегічні основи проведення й опису наукових експериментів. Стаття-звіт має досить чітку композиційну структуру: “Вступ” (*Introduction*), “Методи і матеріали дослідження” (*Methods*), “Результати” (*Results*), “Обговорення” (*Discussion*), а також “Висновки” (*Conclusions*), яку традиційно позначають акронімом *IMRD*.

Як показав аналіз, статті з усіх дисциплін містять формально маркований вступ під назвою *Introduction*, який інтерпретується у термінах трьох функціонально-семантичних текстових блоків: “окреслення території дослідження”, “визначення наукової ніші, на яку претендує науковець” і “зайняття наукової ніші” (Дж. М. Свейлз). Перший з них реалізується схожими когнітивно-риторичними стратегіями обґрунтування актуальності обраної наукової тематики та огляду попередніх досліджень в статтях з усіх галузей. Другий блок реалізується різноманітними стратегіями визначення індивідуального наукового простору, причому у статтях з суспільно-гуманітарної сфери надається деяка перевага риторично різким стратегіям окреслення наукової ніші, наприклад, “зазначенню прогалин у попередніх дослідженнях” (*Even though prior studies have investigated... few empirical studies have explored these issues*) або “порушенню наукового питання” (*What causes these differences? Why do some classes feel “good” and “bad”? Why do groups behave as they do?*). У реалізації третього блоку – “зайняття наукової ніші” – домінує окреслення мети статті (*In this paper we consider a binary mixture involving a second gradient solid and a perfect fluid...*) в усіх галузях за винятком історії, де він відсутній; у текстах статей з хімії, біології, психології, економіки та суспільно-політичних наук кількісно помітні стратегії огляду методики дослідження, окреслення структури статті та зазначення його цінності.

Секції “Методи” у досліджених субкорпусах цілком різні. У прикладній математиці подання методики може “розчинятися” у тексті і не займати при цьому текстово виразної позиції. У текстах статей з фізики спостерігаються дві дискурсивні тенденції: фактуальний опис процедури дослідження у вигляді окремих речень з присудком у часі *simple past* та демонстрація експерименту у часі *simple present*. У статтях з хімії, біології, психології описи методів дослідження нагадують деталізовані науково-технічні звіти. Разом з тим секції “Методи” у психології, а також суспільно-політичних і лінгвістичних статтях, повільніші у темпі викладу, мають додаткові функціонально-сміслові елементи, які “гуманітаризують” їх стиль. Для статей з економіки характерне подання методів з використанням відносно простих синтаксичних конструкцій, які асертивно фіксують послідовні кроки авторів статей у здійсненні дослідницьких процедур (*Our empirical strategy is straightforward. We estimate the following two-way fixed effects model with standard errors... We include a comprehensive set of year-specific fixed effects...*). У історичних та філософських текстах наявні лише фрагменти, які можна трактувати як констатації обраних методів з коментарями та міркуваннями авторів.

Діапазон варіативності секцій “Результати”, що реалізуються сукупністю функціонально-семантичних текстових блоків “підсумок дослідження”, “місцезнаходження результатів у тексті” та “коментоване подання результатів” є вужчим порівняно з варіантами організації інших структурних частин. Найвиразнішим є третій блок, де здійснюється тиск на читача з метою переконати його у вірогідності та новизні отриманих результатів, причому у текстах статей з економіки, суспільно-політичних наук та прикладної лінгвістики спостерігається найбільша концентрація відповідних мовно-риторичних засобів (*Perhaps, the most important and impressive finding of the study is the clear improvement in attitude...*). Проте у статтях з історії та філософії немає текстово помітних фрагментів, які

можна було б кваліфікувати як експліцитне подання дослідницьких результатів, хоча у них трапляються візуальне узагальнення кількісних даних та акцентування індивідуально-авторських ідей та думок, які можна вважати аналогом презентації наукових результатів.

Функціональна-смилова організація секцій “Обговорення” надзвичайно різноманітна. У статтях з прикладної математики результати досліджень найчастіше подаються з безпосереднім коментарем, у якому поєднуються риторичні стратегії, характерні як для секцій “Результати”, так і для частин “Обговорення”. У текстах статей з фізики, хімії, біології, психології, економіки, суспільно-політичних наук та прикладної лінгвістики домінують елементи “підсумок цілей, результатів і гіпотез дослідження” і “пояснення результатів”, причому останній вирізняється довжиною, докладністю і вільністю викладу. Для текстів статей з економіки, суспільно-політичних наук, прикладної лінгвістики характерна наявність блоку “локалізація результатів у широкому науковому контексті” та “формулювання рекомендацій щодо застосування отриманих результатів” або “окреслення перспектив подальших досліджень”. У статтях з історії та філософії певними аналогами обговорень можна вважати фрагменти, де автори наголошують на власних інтерпретаціях (*It is somewhat perplexing that there appears to have been no contemporary legal challenge to the deployment of the Dragoons immediately after the reading of the Riot Act on 27th May*), часто із застосуванням стратегії звернення до попередніх досліджень.

Висновки як окремий структурний підрозділ представлені у текстах статей з усіх наук експліцитно, з кількісним домінуванням трьох блоків – “підсумок дослідження”, “його потенційні наслідки” та “плани подальших досліджень”, які подібні за своєю функціонально-семантичною організацією у статтях з різних наук. В економічних, суспільно-політичних, мовознавчих, частково філософських текстах третій блок вирізняється експліцитністю формулювання та часто містить звертання до інших дослідників у галузі з елементами пафосності (*Theorists concerned with the so-called “free will problem,” then, would do well to turn their thoughts to the foundations of the entrapment defense...*).

Важливу роль у побудові жанру сучасної англomовної наукової статті відіграють *жанрові елементи*, до яких передусім належать заголовки (та підзаголовки) статей та засоби візуалізації змісту. *Заголовки* у вигляді номінативних конструкцій (наприклад, *Background studies for acoustic neutrino detection at the South Pole*) домінують у статтях із прикладної математики, фізики, хімії та біології, використовуються приблизно паритетно з іншими структурними типами назв у психології та кількісно зменшуються в економіці, суспільно-політичних науках, історії, філософії та прикладній лінгвістиці. Заголовки статей із природничих наук виявляють більшу тенденцію до деталізованості та інформативності, причому у хімії та біології вони можуть виглядати як міні-анотації. Заголовки з двох частин, що кількісно переважають у гуманітарних науках, часто вирізняються семантико-стилістичною експресією (наприклад, *“Listen to Me! I Have Good Reason to Say This”*: *California Testimonios as Early Chicana Feminist Resistance*).

Щодо *візуальних елементів*, то за їхньою кількістю лідирують статті з біології, хімії та економіки, другу групу утворюють статті з прикладної математики і фізики, третю – з психології, суспільно-політичних наук та прикладної лінгвістики, а

четверту – статті з філософії та історії. Абстрактно-графічні засоби (графіки, діаграми) суттєво переважають у статтях з прикладної математики (62%), фізики (69%), економіки та суспільно-політичних наук (по 42%); у статтях з хімії та біології домінують рисунки та фотографії (60%); таблиці переважають у психології (65%), економіці (56%), суспільно-політичних науках (74%) та прикладній лінгвістиці (69%); пікторальні засоби – у статтях з історії (68%) та філософії (72%). У статтях із прикладної математики, природничих наук та економіки підписи до засобів унаочнення вирізняються інтерпретативністю та докладністю, які менш притаманні текстам статей гуманітарного профілю.

Оскільки мовні риси характеризують жанр у своїй сукупності і, відповідно, можуть становити предмет окремого дослідження, то у дисертації проаналізовано лише одну репрезентативну мовну рису наукових статей – функціонування у них особових займенників на позначення особи автора(ів). Тенденції щодо презентації особи автора у десяти дисциплінах є доволі різними: у текстах із прикладної математики та, частково, фізики, історії, філософії простежується певна схильність до використання *we* на позначення одного автора; у статтях з біології та хімії, де співавторство абсолютно домінує, використовується *we* та імперсональний стиль викладу у випадку одноосібної праці; у статтях в інших наукових галузях картина є різноманітною, але з деякою схильністю до вживання *I*.

Як показав проведений аналіз, відмінності у жанрових характеристиках наукових статей з десяти різних за епістемологією і ідеологією наукових галузей найпомітніші передусім у секціях “Методи”, когнітивно-риторичній організації вступів до статей, структурі заголовків, кількісних характеристиках і видах візуальних засобів та, частково, особливостях вживання особових займенників на позначення особи адресанта статті. Разом з тим статті з різних наук чітко демонструють спільність за окремими ознаками, яка часто суперечить стандартним уявленням про їх характеристики. Наприклад, структура статей з прикладної лінгвістики та природничих наук відтворює формат *IMRD* майже однаково, у статтях з фізики та економіки домінує *simple present* в описі дослідницьких процедур, у прикладній математиці та філософії спостерігається вживання *we* на позначення особи автора, а у хімічних та історичних статтях домінантним візуальним засобом є малюнок або фотографія. Очевидно, що у процесі еволюції наукового знання відбулася адаптація дискурсів різних дисциплін – *демонстраційно-аргументативного* у прикладній математиці та фізиці, *репортивно-аргументативного* у хімії, біології, психології, суспільно-політичних науках та прикладній лінгвістиці, *deskriptивно-* або *наративно-аргументативного* в історії, *рефлексивно-аргументативного* у філософії – до жанрового фрейму природничої статті як найбільш адекватного науковим принципам, універсального формату оприлюднення здобутих результатів. Проте окремі збіжності у жанрових характеристиках статей з різних наук свідчать про неоднозначність і діалектичність дисциплінарного впливу та певною мірою *проблематизують* поділ наук на групи, який побутує у загальній свідомості.

Сучасний технологічний прогрес здійснює достатньо помітний вплив на характеристики електронних варіантів наукової статті, що публікуються на сайтах видавництва та в журналах відкритого доступу. Нові технологічні можливості

стимулюють досі безпрецедентний феномен – *жанромодифікаційну і жанротвірну діяльність* окремих видавництв, яка збагачує жанровий ландшафт сучасної наукової комунікації. Вже, наприклад, запропоновано два футуристичних жанрових проекти (*футур-жанри*) статті та монографії, які дозволяють унаочнено-інтерактивно показати три їх жанрорелевантних аспекти – зміст, структуру та науковий контекст. Можливості експліцитної інтеракції з текстом змінюють позиції його реципієнтів, які стають реальними учасниками “чужого” наукового дослідження, а сама стаття, у сукупності її можливостей і характеристик, постає як *спільний відкритий комунікативний простір* для інформаційно-пошукових, когнітивно-верифікаційних, науково-дослідницьких процесів.

Четвертий розділ “Жанри формально-вторинної наукової комунікації: інваріантність і варіативність ознак” присвячено загально-лінгвогенологічному аналізу провідних вторинних наукових жанрів, лінгвогенологічно-компаративному аналізу жанрів “анотація статті” і “тези доповіді” та лінгвогенологічно-типологічному аналізу конференційного жанру “хендаут” і нежанрів англomовної наукової комунікації ХХІ століття.

Жанри вторинно-формальної наукової комунікації базуються на обробці текстів формально-первинних наукових жанрів. Їх диференціюють за спільністю сутнісних характеристик на *вторинно-інформаційні* (різноманітні *анотації та реферати*) і науково-критичні (різні види *рецензій, оглядові статті*). До жанрів вторинної комунікації можна віднести і *конференційні* жанри, які мають подвійний онтологічний статус.

Анотація наукової статті – бісубстратний мікрожанр, комунікативно спрямований на передавання головного змісту статті у кондесованому вигляді, підготування реципієнтів до сприйняття основного тексту праці, виконання ролі своєрідного посилення, згадки про статтю після її прочитання. Анотації переважно локалізуються у вигляді одноабзацних текстів, написаних авторами статей і розміщених перед ними. Існують інформативні та індикативні види анотацій (Дж. М. Свейлз, К. Б. Фік). Когнітивно-риторична організація анотацій охоплює шість функціонально-семантичних текстових блоків – “контекстуальне позиціонування дослідження”, “презентація його цілей”, “підсумок отриманих результатів”, “опис застосованих методів” (у деяких науках), “обговорення дослідження”, “додаткове висвітлення окремих моментів дослідження або статті”. Однак смислову структуру анотацій можуть утворювати і лише один або два блоки, як це можна спостерігати в індикативних анотаціях, що періодично трапляються у текстах з усіх дисциплін.

Здійснений у дисертації жанровий аналіз анотацій у десяти галузях показав, що для цього жанру характерна суттєво менша дисциплінарна варіативність ознак у порівнянні із статтею. Найпомітніші відмінності пов’язані з домінуванням третього блоку – “підсумку результатів” – у текстах анотацій із прикладної математики, фізики, хімії, біології та психології і рівномірним текстовим розподілом функціонально-семантичних елементів в анотаціях з інших дисциплін. В текстах усіх анотацій трапляються елементи самореклами, промоційності анотованого дослідження (*We make a unique contribution by demonstrating a significant impact of exogenous voting behavior on PAC contributions*), хоча вони помітніші у текстах

гуманітарного спрямування, а також метатекстові одиниці, які водночас виступають як маркери суперструктури анотації та макроструктури статті. Анотації наукових статей мають такі жанрові елементи, як математичні вирази та формули (у текстах із прикладної математики), візуальні засоби (у прикладній математиці та хімії), іноді цитати і бібліографічні посилання. Мовні риси анотацій відповідають відомим уявленням про мову та стилістику цього жанру, хоча всупереч стереотипним уявленням про імперсональність стилю анотацій у проаналізованих текстах трапляються особові займенники *I* та *we*. Їхні якісні характеристики корелюють із функціональними особливостями відповідних займенників у текстах наукових статей. Особливо слід відзначити, що анотації статей з історії та філософії *не відрізняються* за своїми семантико-структурними особливостями від анотацій в інших науках, *на відміну від текстів статей*.

Провідна тенденція на сучасному етапі еволюції жанру анотації пов'язана з ексклюзивним використанням візуального семіотичного коду, внаслідок чого з'явився новий *жанровий різновид* анотації (тобто варіант реалізації жанру, зумовлений деякими модифікаціями жанрової мети або модусом) – візуальна анотація (*graphical abstract*). **Візуальна анотація** є стислим підсумком статті у графічному або пікторальному вигляді. Специфіка семіотичного коду зумовлює її особливий комунікативний фокус, який полягає у зосередженні уваги адресата на найважливішому, з погляду автора, моменті анотованого доробку. Ще одним менш розповсюдженим різновидом анотації до наукової статті є **відео-анотація**, яка інтерактивно поєднує відео-зображення, анімацію, звук, фотографії, графічно акцентуйовані текстові фрагменти. Для відео-анотацій характерні персоналізованість, кодова гетерогенність та конвергенція, колажність, експліцитна інтертекстуальність, інтерактивність, динамізм презентації.

У сучасній вторинно-інформаційній науковій комунікації помітні й інші **неожанри**, продукти свідомої жанротвірної діяльності видавництва. Так, відоме видавництво наукової літератури Elsevier запровадило мікрожанр **highlights**, що споряджає статті на додачу до анотації. Він спрямований на подання ключових результатів, висвітлення їх найважливіших моментів та окреслення структури статті у вигляді маркованого списку з 3-5 тверджень, наприклад: ► *Creates a monthly measure of “Money Market Pressure” (MMP) for 20 emerging markets.* ► *Finds one-way “contagion” from MMP to Exchange-Market Pressure (EMP).* ► *Shows Asia to experience more MMP spillovers than Latin America.* ► *Finds that output drops and economic openness explain direct MMP spillovers.* Стислість синтаксичних конструкцій зумовлює особливу експресію **highlights**, їх асертивність, що спричиняє риторичний тиск на читачів.

Комунікативною метою іншого неожанру, **general scientific summary**, запропонованого журналом відкритого доступу у галузі фізики, є пояснення читачеві з загальними фізичними знаннями чому дослідження, викладене у статті, було здійснено, а його результати важливі. Структуру цього жанру (який не замінює традиційну анотацію) жорстко визначають редакційні вимоги: 250 слів, три структурно виокремлені частини – *Introduction and background*, *The main result(s)*, *Wider implications*, один репрезентативний візуальний засіб і відсутність рівнянь.

Поява “штучно створених” жанрів з жорстко заданими наперед конвенціями свідчить про подальшу акселерацію науково-інформаційного обігу та свідомі намагання впоратися з ним з боку зацікавлених гравців у глобальному комунікативному просторі сучасної науки. Жанромодифікаційна та жанротвірна діяльність видавництв наукових журналів збагачує жанросферу науки, надає нові формати для поширення нового знання, а також створює жанрові передумови для полегшення інформаційного тиску і привернення уваги до індивідуальних наукових доробків.

Джерелом вторинно-формальних наукових жанрів є і міжнародні наукові конференції – *мегажанри*, що відбивають комплексну комунікативну подію, яка має свій когнітивно-комунікативний сценарій та учасників зі складними, взаємооберненими жанровими ролями. Для сучасних конференцій характерні мультикультурність, одночасна мульти- і монолінгвальність, конкурентний характер, застосування різних семіотичних кодів. Найпоширенішими жанрами міжнародного конференційного спілкування є *інформаційне повідомлення, тези доповіді, усна і стендова доповіді, комп'ютерна презентація PowerPoint, роздавальний матеріал (хендаут), матеріали конференції*. Постійна інтеракція цих жанрів забезпечує особливий комунікативний потенціал наукової конференції, яка є якісним утворенням на основі синергетичного ефекту, продукуюваному її жанрами, текстами та дискурсами.

Тези доповіді комунікативно спрямовані на презентацію наукового нового знання, переконування інших науковців у його валідності та привернення уваги відбірному комітету конференції. Цей бісубстратний жанр локалізується у вигляді текстів з 1-7 абзаців. Особливості когнітивно-риторичної структури тез інтерпретуються як серія функціонально-семантичних текстових блоків “окреслення території дослідження”, “його обґрунтування”, “загальна характеристика доповіді”, “підсумок доповіді”, “висвітлення найважливіших результатів”. Найповніше цю модель відтворюють тези доповідей у галузях хімії та біології, а кількісно найменш помітною вона є в історії та філософії. Головні галузеві відмінності у текстах тез доповідей пов'язані з когнітивно-риторичною реалізацією другого блоку: у психології, економіці, суспільно-політичних науках, прикладній лінгвістиці цей блок частіше реалізується риторично-виразними стратегіями. Окрім того, у фінальному блоці тез доповідей у текстах із прикладної математики, природничих наук, психології та економіки найчастіше згадуються найвагоміші результати або наслідки дослідження (*The results of extensive studies involving experimental calibration of the overall fracture mechanics framework will be briefly summarized*), а у значній частині текстів субкорпусів з суспільно-політичних наук, історії, філософії та прикладної лінгвістики лише вказується на їх оригінальність, перспективність, часто у вигляді цікавого або загадкового натяку (*Tentative explanations for the apparently unusual results are offered*). Для тез доповідей з усіх дисциплін характерна тенденція до змальовування контексту й фону дослідження, створення експозиції, що зумовлює своєрідну рису “цікавості”, притаманну цьому жанру.

Тези доповіді містять такі жанрові елементи як заголовки, посилання та цитати, зрідка візуальні елементи. Структурні та семантико-стилістичні особливості назв тез доповідей, а також вживання займенників першої особи на позначення

особи автора(ів) є загалом такими ж самими, як і у текстах жанрів “наукова стаття” та “анотація”.

Ще один конференційний жанр, *хендаут* (*handout*), є будь-яким роздрукованим матеріалом, що супроводжує доповідь і розповсюджується серед аудиторії. Структура хендаутів та їх мовна специфіка варіюють залежно від функціональних навантажень: *інформативні* хендаути стисло представляють увесь зміст доповіді, часто із дотриманням формату *IMRD*, вирізняються чітким структуруванням, містять візуальні засоби; *індикативні* хендаути виділяють лише провідні моменти доповіді, іноді містять невербальні елементи; *ілюстративні* тексти цього жанру лише подають приклади або унаочнюють окремі положення. Різниця між трьома типами хендаутів свідчить про те, що цей жанр досі не розвинув провідної комунікативної мети та уніфікованих рис, які б дозволили достатньо однозначно ідентифікувати його за зовнішніми ознаками поза контекстом. Нині спостерігається тенденція до його деградації та витискання із наукової жанросфери через широке розповсюдження презентацій *PowerPoint*, які “відбирають” у хендаутів функцію візуальної опори та виконують її значно ефективніше.

Загалом для формально-вторинних жанрів характерна менша дисциплінарна варіативність ознак у порівнянні із статтею. У жанрі анотації комплекс комунікативних цілей “пригнічує” вплив прагматичних чинників для забезпечення найповнішої реалізації провідної мети. В той же час жанр “тези конференційної доповіді” допускає більшу дисциплінарну варіативність ознак, оскільки його комунікативні інтенції відкривають ширший простір для індивідуального вираження і маніфестації ідеології й епістемології наукової галузі. Проте комунікативна ситуація, у який реалізується цей жанр, імплікує певні рестрикції, які зменшують вплив галузевих чинників, провокують тяжіння текстів жанру до семантико-структурної і мовної уніфікованості.

Прагматичний і структурний “консерватизм” вторинних жанрів існує поруч з динамічними процесами жанрового оновлення системи вторинної комунікації. Свідома жанротвірна та жанромодифікаційна діяльність наукових видавництв виводить жанрову систему вторинної наукової комунікації у лідери жанрових інновацій.

У п'ятому розділі “*Жанри неформальної наукової комунікації*” здійснено загально-лінгвогенологічний аналіз провідних жанрів неформальної комунікації і лінгвогенологічно-типологічний аналіз таких її малодосліджених представників, як “анонімна рецензія”, “науковий проект”, “електронна групова дискусія” і “науковий блог”.

До *неформальних* наукових належать: *усні жанри міжособистісного спілкування; письмові або електронні тексти різножанрової належності, у процесі дистрибуції яких були знехтувані конвенції їх оприлюднення та розповсюдження; специфічні електронні жанри неформальної комунікації; формально-неформальні (напівформальні) жанри з регламентованими шляхами дистрибуції, які приховані від широкого загалу.*

Анонімна рецензія (на наукову журнальну статтю) – це напівформальний латентний жанр, лінгвокомунікативний механізм регуляції процесу оприлюднення наукових здобутків у жанровому ландшафті сучасної науки, комунікативно

спрямований на оцінювання статей, “охорону” науково-комунікативного простору від праць неналежного рівня та допомогу дидактичного характеру у підвищенні якості наукового продукту. Реципієнтами анонімних рецензій є лише редактор журналу та автор(и) статті.

Жанровий аналіз анонімної рецензії здійснено на матеріалі рецензій журнальних статей з прикладної лінгвістики, прикладної математики, методики викладання мов і письма та літературної стилістики. У 94% текстів корпусу адресанти рекомендують прийняти статтю до друку за умови суттєвого доопрацювання (англ. *accept with revision*). Така кількість рецензій репрезентує типову практику попереднього відхилення статей, які подаються у сучасні міжнародні наукові журнали.

Аналіз зовнішнього структурування текстів рецензій показав, що воно збігається з їх когнітивною організацією, яка має два облігаторних функціонально-семантичних блоки – “підсумок загального враження рецензента” та “критичні коментарі, зауваження і побажання” і один факультативний – “остаточна рекомендація рецензента”. Перший блок реалізується двома когнітивно-риторичними стратегіями – комбінуванням зазначення позитивних моментів рецензованої статті та її недоліків і резюмуванням змісту праці з подальшим загальним критичним оцінюванням. Другий блок, що є найважливішою семантичною складовою анонімних пре-публікаційних рецензій, містить різні види зауважень, які можна узагальнити у вигляді груп з умовними назвами, що акцентують їх прагматичну спрямованість: 1) концептуальні (*I do not completely agree with the results and literature review of this paper*); 2) методологічні (*Unfortunately, none of the definitions of compound, full-sentence and question title types are correct*); 3) комунікативно-контекстуальні (*I think there are enlightening publications which refer to the functions of the several parts of RAs titles, including nominal groups, and which have not been cited in this paper*); 4) метакомунікативні (*The authors should provide a figure to illustrate that the anisotropy of the alumina is not important when a titanium alloy substrate is used*); 5) метаструктурні (*I think the Major Findings section would benefit from sub-division with sub-headings for each ‘level’*); 6) мовно-технічні (*In addition to the above, the paper is full of various other errors which could have been eliminated through careful proof-reading*). В останньому блоці ще раз привертається увага до тих змін, які необхідно зробити на основі підсумовування критичних зауважень та/або акцентування найважливіших з них.

Відносна короткість текстової форми жанру анонімної рецензії зумовлює малу кількість жанрових елементів, представлених назвами структурних частин у тих текстах, де застосовується їх елементарне формальне розбиття, а також поодинокими цитатами. Щодо мовних особливостей, то помітною ознакою текстів анонімних рецензій є високий рівень персоналізованості викладу, який зумовлює інтеракція трьох чинників: *особливий соціально-статусний аспект жанрової ролі рецензента, анонімність та “охоронна” функціональна спрямованість жанру*. Особливу тональність авторизації задають ментальні перформативи, що надають дискурсу анонімних рецензій асертивно-директивного характеру (*I suggest that “the vector of stresses” be replaced by “the vector of tractions”*); словосполучення із присвійною формою займенника *I*, які володіють семантикою індивідуально-

суб'єктивної орієнтації (*In my view, the present approach is acceptable if one wishes only to demonstrate...*); займенник *you*, що актуалізує віртуальну присутність автора рецензованої статті у текстово-комунікативному просторі рецензії (*I don't understand what you mean here*). Для текстів анонімних рецензій характерні семантико-стилістична експресивність, створювана певним порушенням норм науково-академічного стилю (*So, a bit more background here, please*), комбінаціями слів з експресивно-емоційним забарвленням (*too grandiose a claim*), іронічними зауваженнями (*How were the abstracts "randomly" selected?*), графічною акцентуацією (*Revision of this concept is MANDATORY*).

Когнітивно-сміслові ядро жанру анонімної рецензії утворює оцінка, для якої характерна *аксіологічна асиметрія*, різкий зсув у бік негативного оцінного полюсу. Цей дисбаланс невід'ємно пов'язаний з експліцитним дидактизмом, спрямованістю на повчання адресата, що об'єктивується крізь конструкції з модальними дієсловами зі значенням облігаторності (*The authors should clarify this point*), наказові речення (*Amend throughout*) та структури з умовним способом (*I suggest that this is made explicit in the main body of the text*). Взаємодія та поєднання дидактично-спрямованих висловлень з оцінними у контексті жанру пре-публікаційної анонімної рецензії актуалізує специфічну жанрову роль адресанта як *авторитарного ментора*. Разом вони зумовлюють особливу *риторико-сміслову акцентуацію* цього жанру, яку можна умовно назвати *критично-менторською*.

У контексті жанру анонімної рецензії відбувається процес передавання і засвоєння різних моментів певної науково-дисциплінарної культури, ефективність якого підсилюється риторико-сміською акцентуацією жанру, що дозволяє говорити про наявність у нього *аккультураційної функції*. Однак цей жанр є суперечливим через колізію між його важливим офіційно-визнаним місцем у науковій комунікації та критичним ставленням до нього з боку частини користувачів, спричиненим передусім конфронтативним характером дискурсу рецензій, а також можливим порушенням анонімності адресата, що може привести до упереджених суджень. Важливим чинником потенційного ослаблення статусу анонімної рецензії стає поява можливостей вільно оприлюднювати і рецензувати науково-дослідницькі здобутки в Інтернеті. В таких умовах рецензування статей має шанс стати "відкритим" науковим мета-дискурсом, що розгортатиметься на очах наукових спільнот, розширять наукову комунікацію та долатиме певну статичність та ізольованість її форматів.

Напівформальний латентний жанр *наукового проекту* комунікативно спрямований на те, щоб переконати рецензентів і грантодавців профінансувати пропонуване дослідження. Специфіка адресантно-адресатної конфігурації у рамках жанру – повна відкритість адресанта, доступ до усіх документів якого має адресат (член відбірної комітету) та його "прихованість" для самого автора проекту – створює передумови для своєрідної жанрової гри, у якій один комунікант хоче примусити іншого прийняти його ідеї, а другий – ухилитися від комунікативного тиску з тим, щоб точніше оцінити зроблені наукові пропозиції та мати можливість їх відкинути. Відповідно, провідною комунікативною функцією проекту є *персуазивна-промоційна*.

Тексти проаналізованих проектів (з педагогіки, методики викладання рідної та іноземної мов, культурної антропології та психології розвитку) вирізняються однотиповим формальним структуруванням з графічно акцентованими назвами-рубриками, що ділять текст на 5-6 композиційних частин, які загалом відтворюють внутрішню когнітивно-сміслову організацію жанру: “обґрунтування мети”, “методи”, “аналіз попередніх досліджень”, “очікувані результати”, “досягнення проекту”, “значення”. Якщо у перших трьох блоках просування головної ідеї проекту реалізується імпліцитно, ретельним описом контексту та плану дослідження, то у блоках “досягнення” та “значення” спостерігається інтенсифікація позитивного оцінювання та рекламування автором свого доробку (*This study will make a theoretical and empirical contribution to knowledge...*). У деяких текстах цей ефект підсилюється наявністю додаткового блоку “констатація компетентності”, у якому аплікант стисло описує свої наукові та особистісні якості або певні умови і ситуації, релевантні для успішної імплементації проекту: *Based on my experience during preliminary fieldwork, I do not foresee any major difficulties which might obstruct my research... However, if difficulties do arise, I could easily transfer my research to one of several other villages... in which I have already made contacts. ... The project is also feasible, since I have several contacts in R. villages near my original field site...*

На рівні жанрових елементів самопромоційність помітна у заголовках, структурно-семантичний аналіз яких показує превалювання двочастинних синтаксичних структур, здатних створювати стилістичний ефект саморекламування (*Evolution or creation? Beliefs about the origins of species in a formerly atheist society: The case of Ukraine*). На паралінгвістичному рівні проектів виразною є тенденція до графічного акцентування, а також застосування маркерів списку, що з’являються у прагматично важливих для авторів проектів текстових фрагментах.

У текстах наукових проектів активно вживається особовий займенник *I*, який створює певний психологічний та текстовий егоцентризм, що корелює з функціональним призначенням жанру. *I* найчастіше сполучається з футуральними предикатами, появу яких зумовлено логікою побудови жанру як пропозиції на майбутнє (*I will examine students’ and teachers’ perceptions of their various sociocultural roles...*). Жанровий адресант наукового проекту позиціонує себе у трьох іпостасях: 1) як професіонал у своїй галузі, належно обізнаний з дискурсом, епістемологією та ідеологією своєї галузі наукового знання; 2) як успішний дослідник, здатний взяти на себе певні завдання та імплементувати їх; 3) як науковець з нетривіальним підходом, що може здивувати своєю оригінальністю. Тому у наукових проектах спостерігається певна різноманітність у стратегіях самопромоційності авторів, які варіюють від підкреслено об’єктивних безособових тверджень, що позиціонують адресата як науковця, гідного професійного довір’я, до відверто саморекламних заяв.

Експліцитна “я”-перспектива та цілеспрямоване вживання оцінних засобів здійснюють імперативний тиск на адресата, що зближує наукові проекти з рекламними жанрами. У наукових проектах відбувається своєрідна *дискурсивна трансгресія*, вихід наукового дискурсу за традиційні межі його стереотипних характеристик, очевидне зближення з дискурсом рекламної сфери. Зміни у дискурсі супроводжуються і феноменом *трансжанровості*, тобто динамічним процесом

перетину жанрових кордонів та “руху” жанру у глобальному жанровому просторі з набуттям нових рис і видозмінюванням старих.

У неформальному науковому спілкуванні помітно представлені *жанри електронної комунікації*. Хоча можна виокремити різні класифікаційні принципи їх систематизації, усе ж найочевидніше вони поділяються на жанри епохи *Web 1.0*, які вже стали відносно традиційними, та жанри *Web 2.0*, створені на основі нових комунікаційно-технологічних платформ, які активно розвивають та покращують самі користувачі.

Жанрами періоду *Web 1.0*, які активно використовують науковці, є *електронна пошта, персональний вебсайт, форум, списки розсилки та електронні дискусії*. У жанрі *електронної дискусії* домінантною функцією є обговорення, яке зумовлює його експліцитну інтерактивність. Такі дискусії є видом асинхронної комунікації, розгортаються нелінійно, утворюють відкрите, потенційно необмежене текстове середовище, формують віртуальні спільноти, об’єднані спільно виробленим “інтердискурсом”, розмивають межу між продуцентами й реципієнтами текстів, піддають дифузії категорію авторства, виробляють свої правила етикету. Оскільки в електронній дискусії часто беруть участь комуніканти різного етнічного походження, то вона є переважно транскультурним феноменом.

Проведений жанровий аналіз (на матеріалі електронних дискусій на науково-освітню тематику) показав, що у ній співіснують дві групи текстів-повідомлень. Листи першої групи мають певне інформаційне навантаження, відповідний офіційно-діловий стиль викладу з обов’язковим заповненням тематичного рядка, достатню довжину. До другого типу належать короткі репліки-реакції на “офіційні” повідомлення, що вирізняються псевдорозмовним, зниженим стилем з виразними “електронними” рисами, які імітують усне мовлення, його фонетику та емоційно-стилістичну забарвленість, наприклад: *Both are at the Foreign Languages Dept.! I was amazed. There are people everywhere at LNU who are doing wonderful things!; So for goodness sake, just climb back to an even keel; Thanks, Mary!* Листи-репліки електронних дискусій утворюють кластери, об’єднані певною темою, які переходять в інші кластери із розгортанням дискусії або з’єднуються з уже наявними тематичними утвореннями. Окремі кластери побудовано за принципом “центр-периферія”, тобто вони містять ядерне інформативне повідомлення, близьке до стандартних листів, та репліки з “електронними” рисами, що групуються навколо нього.

У текстах повідомлень спостерігаються ознаки “інтеркультурності”, обміну культурно-маркованими дискурсивними елементами та їх асиміляції, як, наприклад, у тематичному рядку повідомлення учасника англо-української дискусії: *Pancakes (Mlyntsi?) from sourdough*. Контекстуальне середовище електронної дискусії не нав’язує жорстких конвенцій, що дозволяє учасникам дотримуватися деяких культурно-специфічних особливостей спілкування.

Найяскравішими репрезентантами наукових жанрів епохи *Web 2.0* є *науковий блог, твіт-записи науковців (мікроблоги)* та *Open Notebook* – онлайнний лабораторний записник, що технічно реалізується на основі спеціальних платформ, які дозволяють демонструвати в Інтернеті реальне творення науки.

У найпопулярнішому жанрі Web 2.0 – **науковому блозі** – переважає текстове середовище, яке взаємодіє зі специфічними можливостями, що їх надає електронний канал комунікації через відповідне програмне забезпечення і технічні елементи (навігаційне меню, сайдбар, блогроли, веб-канали і т.д.). Разом їх можна розглядати як своєрідний *жанровий конгломерат*, який об'єднує різноманітні за своєю сутністю комунікативні формати, які спільно працюють на функціонування блогу як діалектичного за своєю сутністю феномена: *медійного середовища та інтерактивного формату, засобу і продукту комунікації, що є водночас відносно цілісним і потенційно дезінтегрованим на велику кількість складових*.

Жанрорелевантними текстовими складовими блогів є відомості про автора, власне записи (пости), жанрові елементи (відомості про автора, назви, врізи) і коментарі читачів. Специфіка соціотехнологічного контексту, який надає у розпорядження блогера-науковця різні за дискурсивною природою і семіотичними кодами ресурси, дозволяє *“розподілити” жанр наукового блогу між значною кількістю конститuentів*.

Відомості про автора є одним із провідних структурних компонентів блогу з широким діапазоном комунікативних можливостей самопрезентації – від наративних життєписів історичного характеру до біографій з фікціональними елементами та гумором (*John Wilkins is an eternal student, who thinks philosophy of biology is at least as interesting as politics...*). Назви блогів переважно реалізуються номінативними синтаксичними конструкціями, які загально окреслюють тематику блогу та часто містять певні семантичні натяки (наприклад, *Adam Smith* – заголовок блогу економіста). Заголовок часто супроводжується додатковим мікротекстом – врізом, функціонально спрямованим на додаткову експлікацію семантики заголовку (наприклад, *A journal of half-baked ideas about heuristics, biases, fallacies, and public policy, with occasional digressions*). Сильна позиція (І. В. Арнольд), яку утворюють заголовок, вріз і біографія блогера, вирізняється досить примхливою взаємодією наукової термінології, різнопланових засобів гумору, самоіронії, інтригуючою та рефлексивною інтонаціями, причому таке поєднання може бути еклектичним у межах одного блогу.

Пости є відносно незалежними текстами зі своїми заголовками, присвяченими переважно окремій темі, які можна класифікувати на *пости-коментарі до наукових подій, явищ або ідей, пости-міркування на наукові теми, пости-описи наукових процесів, пости-розповіді про власну дослідницьку діяльність і пости-популяризації наукового знання*. Окремим видом постів є записи на суто особисту тематику, які трапляються у загальному потоці науково-релевантного дискурсу блогу, а також записи публіцистичного спрямування, що апелюють до широкого інтелектуального загалу. Лідирують у блогах з усіх розглядуваних наукових дисциплін коментарі до нових наукових подій, явищ або ідей. Комбінація різних стилів викладу у постах – дескриптивного, аргументативного, рефлексивного, наративного – утворює своєрідний дискурс наукового блогу, для якого характерні *семантична дифузність, відсутність чіткої тематичної акцентуації, стилістична контамінація*.

Категорія інтерперсональності – домінантна жанрорелевантна риса наукового блогу – реалізується у його текстах за допомогою: 1) концентрованого вживання особового займенника **I** (**we** у випадку спільного блогування), що формує

специфіку інтерперсональних стосунків “адресант-адресат” з акцентом на особі автора (*I orphan lots of **my** work. I can't remember how many I truly have abandoned, but right now there are two that I'll talk to people about...*); 2) узагальнювального **we** як засобу побудови солідарних стосунків, створення спільної ідентичності з реципієнтами постів (*We really ought to ask **ourselves**, country by country: what can we threaten to withhold in retaliation?*); 3) **you** у сполученні з такими риторичними стратегіями – індикаторами інтерактивності, як різноманітні питання та поради, адресовані читачам (*So how cool can **you** get? To figure it out **you** need the dry bulb temperature*), запрошення до діяльності (*Consider, as above, **our** options on taking a stand in favour of or against Assange*), прохання (*Maybe if **you** are supermotivated **you** can go to the previous post and work out how these definitions extend*), пропозиції (***You** need more information before **you** can interpret the evolutionary history of a particular characteristic*); 4) вживання метатексту (*The purpose of these pages is to provide intelligent commentary on the successes, failures, and foibles of the American education establishment*); 5) навмисного застосування засобів і прийомів, що роблять процес читання й сприйняття приємним – яскравого зовнішнього оформлення, візуальних образів, аудіо-та відео-файлів, поєднання академічного стилю викладу з гумором, невимушеною інтонацією і “балаканиною” на загальні теми. Разом з тим націленість авторів наукових блогів на спілкування з аудиторією є асиметричною, оскільки коментарі читачів, що періодично з'являються на сайтах блогів, кількісно і за обсягом значно поступаються авторським записам.

У жанрі наукового блогу відбувається конвергенція особистісних та професійних цілей з акцентуванням наукової діяльності блогера, що не потрапляє у коло офіційних наукових заходів. Це зумовлює формування дискурсивних рис, які реалізують свободу самовираження з відповідною вільністю вербальної реалізації, не обмежену загрозою несприйняття або критики. Тим самим блог науковця позиціонується як жанр *альтернативний*, що надає його автору можливість ухилитися від дотримання жорстких канонів інших наукових жанрів і створювати свій дискурсивний світ, у якому домінує дуальне его автора як науковця і людини, а також як жанр *лібералізаційний* та *опозиційний* до жанрів формального наукового спілкування.

Отже, жанри неформальної наукової комунікації мають дві важливих функції, які діють як *компенсаторні* стосовно функцій формальних наукових жанрів. Перша з них – *лібералізаційна* – уможливорює свободу мовнориторичного вираження і тим сам компенсує, у рамках усієї наукової комунікації, жорсткість жанрових конвенцій, притаманну традиційним науковим жанрам. Друга компенсаторна функція, що належить жанрам віртуального наукового спілкування, пов'язана з їх можливостями показу *динамічних, процесуальних аспектів* сучасної науки, яких не мають “класичні” жанри як статичні репрезентанти-фіксатори наукового знання. Реалізація обох компенсаторних функцій неформальних жанрів розширює можливості наукового спілкування і водночас кидає виклик традиційними моделям презентації наукового знання.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

Сучасне мовознавство постійно звертається до комунікативного аспекту мови та особливостей його багатопланової реалізації. Саме тому жанр як провідна категорія мовленнєвої комунікації, як інтегральний феномен, що охоплює усі іпостасі мовленнєвих утворень, дедалі більше привертає увагу дослідників. Жанроорієнтований вектор набуває особливого значення у дослідженні однієї з найважливіших соціокомунікативних сфер – англomовної глобалізованої науки, оскільки різноманітні наукові жанри є провідними засобами продукування, кодифікації і дистрибуції нового знання. Ці екстра- та інтралінгвальні чинники зумовлюють суспільну та наукову доцільність формування *тематико-інтегративного науково-прикладного напрямку – лінгвогенології наукової комунікації*. Його характерною рисою є поєднання теоретичного, науково-практичного та лінгводидактичного аспектів, що дозволяє здійснювати дослідження наукової комунікації у широкому дослідницькому діапазоні – від суто концептуального до педагогічно-прикладного.

Теоретичні засади напрямку ґрунтуються на трактуванні сутності наукових жанрів як соціокомунікативних, соціокогнітивних і власне мовних тріад, статико-динамічних діад, ідеальних і матеріальних (текстових) феноменів та елементів відкритих, динамічних, рухливих жанрових констеляцій. Загальна методологія напрямку передбачає комбінування різних видів жанрового аналізу та узагальнення його результатів у вигляді жанрограм (“жанрових портретів”). Принципи лінгвістичної генології наукової комунікації можна легко екстраполювати на інші фахові сфери, що уможливорює формування ширшого синтетичного напрямку – лінгвогенології професійної комунікації.

Проведене у рамках лінгвогенології наукової комунікації дослідження найрепрезентативніших у жанровому ландшафті сучасної науки жанрів дозволило виявити їх жанрорелевантні ознаки, простежити діалектику впливу на них ідеології та епістемології різних наукових дисциплін, окреслити і концептуалізувати загальну картину процесів, що відбуваються у науковій жанросфері у перші декади ХХІ століття, виявити провідні тенденції у науковому дискурсі.

У жанровому ландшафті сучасної англomовної науки продовжують взаємодіяти формальні і неформальні жанри. Генологічний аналіз провідного формально-первинного жанру – наукової статті-звіту – показав, що він загалом тяжіє до “класичного” структурно-композиційного формату, який частково адаптує до себе галузево-специфічні наукові дискурси – демонстраційно-аргументативний, репортивно-аргументативний, дескриптивно- або наративно-аргументативний, рефлексивно-аргументативний. Разом з тим жанр статті підвладний впливу важливого галузевого чинника, який діє на різних рівнях жанрової організації і виявляє себе діалектично, що певною мірою проблематизує традиційний поділ наук, свідчить на користь дисциплінарно-специфічних жанрознавчих досліджень.

Дисциплінарний фактор, проте, оперує лише у межах, які допускає комунікативна мета наукового жанру. Тому він суттєво зменшує свій вплив у жанрах формально-вторинної наукової комунікації, де комплекс цілей нівелює дію

галузевого чинника, спричиняє формування і висунення таких ознак, що забезпечують найефективнішу реалізацію їх жанрового потенціалу.

Лінгвогенетично-типологічний аналіз дозволив виявити і жанрорелевантні риси деяких жанрів неформальної комунікації, які досі не ставали об'єктами лінгвістичних досліджень. Зокрема, він показав, що їм притаманні лібералізаційний риторико-смысловий потенціал та особлива акцентуованість, які “розкріпачують” наукову комунікацію, діють як компенсатори стосовно жорсткості прагматичних, когнітивних і мовних канонів формального наукового спілкування.

Ці риси особливо помітні у віртуальних жанрах, які безпрецедентно розширюють когнітивно-дискурсивні рамки, притаманні багатьом традиційним науковим жанрам, зокрема формальної наукової комунікації. Вже можна окреслити напрям еволюції цих жанрів, яка спрямовується від традиційних, *оригінальних* форматів (наприклад, паперової статті) через утворення *гібридних* жанрових різновидів (електронних варіантів статей з деякими додатковими можливостями) до *жанрів-медіумів* (від англ. *medium* – середовище), які трансформувалися з засобів і інструментів наукової комунікації у спільні відкриті комунікативні простори для інформаційно-пошукових, когнітивно-верифікаційних, науково-дослідницьких і власне комунікативних процесів.

Жанри неформальної електронної наукової комунікації вирізняються еклектизмом побудови й існування, ґрунтуються на *конвергенції комунікативних цілей* (від суто наукових до інтимно-особистісних), *конгломерації різноманітних жанрів*, залученні *різних семіотичних кодів*, *стилістичній контамінації*. І для формальних, і для неформальних віртуальних жанрів характерна особлива *дисипативність жанрового змісту*, який добувається процесуально, крізь гіперпосилання і взаємодію з іншими віртуальними текстами і жанрами.

Найважливіше, однак, те, що електронні наукові жанри не лише розширюють комунікативні опції у сфері науки, а і заповнюють лакуну у науковій комунікації, уможливають *показ процесуальних аспектів* створення наукового знання, які досі залишалися прихованими, а також суттєво *долають відстань між адресантами і адресатами* наукових творів, роблять їх співучасниками наукового пошуку.

Проведене дослідження дозволяє зафіксувати деякі тенденції, характерні для жанросфери сучасної англосовітської науки. Це, по-перше, *пришвидшення процесів жанрової еволюції і модифікації* завдяки стрімкому розвитку електронних технологій і жанрів та унікальній жанротвірній і жанромодифікаційній діяльності наукових видавництв, а також *віртуалізація наукових жанрів*, їх дедалі помітніша реалізація в електронному вигляді – як аналогів паперових жанрів, так і окремих комунікативних фреймів. Саме електронні жанри задають вектор еволюції жанросфери, переміщуються ближче до її центру та відсувають, маргіналізують, завдяки своїм технологічним перевагам, інші жанри (наприклад, конференційний хендаут). Поява електронних жанрів і їх виразність у жанровому ландшафті сучасної науки свідчить про своєрідний *жанровий зсув* – революційний, помітний у часовій координаті процес народження нових жанрів, спричинений передусім новими технологічними можливостями, які суттєво оновлюють, видозмінюють, перебудовують усю комунікаційну систему сучасної науки.

Другою важливою тенденцією процесів, що відбуваються у жанросфері англomовної науки, можна вважати *піднесення ролі вторинно-інформаційних жанрів*, про що свідчить виникнення нових комунікативних форматів (*graphical abstract, highlights, general scientific summary*), покликаних найефективніше обслуговувати новітні інформаційні потреби науковців.

Третьою провідною тенденцією, притаманною усій жанросфері, є *активне залучення найрізноманітніших семіотичних кодів*, розвиток різних жанрів як мультимодальних феноменів з очевидним домінуванням візуального коду, свідченням якого є поява такого унікального за своїм невербальним характером, моносеміотичного нежанру, як візуальна анотація.

Ці інновації розширюють можливості наукової жанросфери, але поки не порушують її загальної стабільності, принаймні на даний час не сильно турбують “класичні” жанри і жанрові різновиди наукового спілкування, які співіснують з новітніми жанрами у глобальному комунікативному просторі, хоча певні загрози для них тенденції вже наявні (наприклад, для жанрів монографії, анонімної рецензії). Технологічний чинник, постійні нові можливості, що їх відкриває електронний модус, продовжують здійснювати сильний вплив на комунікаційну систему сучасної науки: приміром, зараз активно створюють програми для смартфонів, які дозволяють спостерігати, збирати, структурувати дані для наукового аналізу, передавати їх на віддалені сервери, що вже зумовило появу окремого науково-технологічного напрямку особливої мобільності – “смартфонної науки” (*smartphone-based research*). Якісне накопичення нових комунікаційно-технологічних змін можна розглядати як своєрідну *точку жанрової біфуркації*, момент можливої втрати рівноваги жанросферою науки, коли її розвиток може піти різними шляхами (або продовженням збалансованої взаємодії традиційних жанрів з новими, або переходом на принципово нову жанрово-комунікаційну систему).

Еволюційні процеси у жанросфері науки мають неоднозначний, нелінійний, надзвичайно складний та розгалужений характер. З одного боку, жанри змінюються, трансформуються у нові, як це видно на прикладі жанрів електронної комунікації. З іншого боку, у цьому контексті існують і жанри, які підтримують загальну стабільність протягом тривалого часу і не виявляють тенденцій до радикальних змін (як наукова журнальна стаття-звіт з її чіткою, постійно відтворюваною композицією). Тут також можна помітити і діалектичні процеси дещо регресивного характеру, своєрідну *жанрову реінкарнацію*, хоча і на якісно новій основі: так, безпрецедентна поширеність сучасного електронного листування на наукові теми у чомусь повертає нас до жанру наукового листа, з якого і розпочалося формування жанрів наукової літератури, а показ процесуальних аспектів наукових досліджень у блогах та жанрі *Open Notebook* – до відкритих для громадськості експериментів часів Роберта Бойля та його сподвижників.

Проведене дослідження дозволило виявити і спільні для усіх жанрів новітні мовно-дискурсивні тенденції, такі, як тяжіння до *персоналізації* викладу у різних жанрах з переважної більшості наукових дисциплін (через вживання особового займенника першої особи однини), його *візуалізації* (завдяки активному вживанню засобів унаочнення) та *самопромоційності, рекламності*. Нові тенденції, притаманні процесам у жанросфері та дискурсивно-стильовим канонам

англомовних наукових жанрів, очевидно, зумовлені дією різних чинників – технологічних, соціоекономічних, соціокогнітивних, ідеологічних. Жанрові зміни, що розвиваються під сукупною дією цих факторів, впливають на теперішнє й майбутнє наукових жанрів, але не підривають їх інгерентних основ. Глибинною причиною цієї “вічності” наукових жанрів, їх своєрідним гарантом виступає жанрова сутність комунікації у бахтініанському сенсі, основоположна роль жанрів у здійсненні наукового спілкування, без яких воно неможливе.

Теоретичні надбання та науково-практичні результати здійсненого дисертаційного дослідження легко впровадити в освітню практику у вигляді загальних або дисциплінарно-специфічних курсів або тренінгів з англomовної науково-академічної комунікації, що ґрунтуються на жанроорієнтованій лінгводидактичній моделі. Цей прикладний аспект лінгвогенології наукової комунікації вже успішно втілюється у Львівському національному університеті імені Івана Франка.

Аналіз наукових жанрів у рамках лінгвогенології наукової комунікації надає широкі можливості подальших досліджень у трьох напрямках. У *теоретичній площині* незабаром стане актуальним переосмислення сутнісних характеристик наукових жанрів та перегляд їх конвенцій у зв’язку з безпрецедентним поширенням електронної комунікації та трансформацією деяких жанрів у відкриті науково-комунікативні середовища, що може гіпотетично привести до формування *неогенології наукової комунікації*. У світлі віртуалізації науки потребує подальшого розвитку і методологія жанрового аналізу; перспективним видається залучення до неї методів етнографічних досліджень, збору даних від респондентів-науковців про особливості продукування і використання жанрів. У *науково-практичній площині* важливий подальший аналіз електронних жанрів, дослідження жанрів пограничних сфер, а також зіставно-лінгвокультурологічний аналіз англomовних жанрів з україномовними. У *прикладній перспективі* потрібна інтенсифікація розвитку жанроорієнтованої лінгводидактики англomовної наукової комунікації, подальша розробка відповідних навчальних матеріалів і курсів та їх впровадження у навчальний процес на рівні аспірантських і магістерських програм з метою підготовки комунікативно успішних і конкурентноздатних українських науковців.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Яхонтова Т. В. Лінгвістична генологія наукової комунікації : [моногр.] / Т. В. Яхонтова. – Львів : Видавничий центр ЛНУ ім. І. Франка, 2009. – 420 с. (Рецензія: Радзієвська Т. В. Яхонтова Т. В. Лінгвістична генологія наукової комунікації. – Львів : Видавничий центр ЛНУ ім. І. Франка, 2009. – 420 с. // Вісн. КНЛУ. – К., 2009. – Т. 12. – № 2. – С. 169-171).
2. Яхонтова Т. В. Основи англomовного наукового письма : [навч. посіб. для студентів, аспірантів і науковців] / Т. В. Яхонтова. – Львів : Видавничий центр ЛНУ ім. І. Франка, 2002. – [2-е вид. : Львів : ПАІС, 2003]. – 220 с. (Рецензія: Huszti I. Academic English writing: A style to be learnt // TESOL-Ukraine Newsletter. – Khmelnytskyi, 2004. – Vol. 9-10. – № 1, 4. – Р. 9-10).

3. Яхонтова Т. В. Концепція жанру у сучасних крос-культурних дослідженнях наукової комунікації / Т. В. Яхонтова // Мовні і концептуальні картини світу : [зб. наук. праць]. – К. : Логос, 2001. – № 5. – С. 259–264.
4. Яхонтова Т. В. Концепція жанру в сучасній риториці / Т. В. Яхонтова // Мовні і концептуальні картини світу : [зб. наук. пр.]. – К. : Логос, 2002. – № 7. – С. 555–561.
5. Яхонтова Т. В. Класифікації наукових жанрів: принципи, проблеми, перспективи / Т. В. Яхонтова // Вісн. Харків. нац. ун-ту. – Х., 2003. – № 609. – С. 120–124.
6. Яхонтова Т. В. Теорія мовленнєвих жанрів М. М. Бахтіна в сучасному філологічному контексті / Т. В. Яхонтова // Вісн. Сум. держ. ун-ту. Сер. : Філол. науки. – Суми, 2003. – № 4 (50). – С. 247–251.
7. Яхонтова Т. В. Електронна групова дискусія як жанр міжнародного наукового спілкування / Т. В. Яхонтова // Мовні і концептуальні картини світу : [зб. наук. пр.]. – К. : Логос, 2004. – Вип. 10. – С. 711–718.
8. Яхонтова Т. В. До концепції мовленнєвих жанрів: теоретичні аспекти, прикладне застосування / Т. В. Яхонтова // Нова філологія : [зб. наук. пр.]. – Запоріжжя : Вид-во ЗНУ, 2005. – № 1 (21). – С. 168–174.
9. Яхонтова Т. В. Еволюція жанрознавства (концепції жанрів у сучасних мовознавчих науках) / Т. В. Яхонтова // Лінгвістика : [зб. наук. пр.]. – Луганськ : “Альма-матер”, 2005. – № 2 (5). – С. 216–223.
10. Яхонтова Т. В. “Жанр” та інші провідні поняття сучасного мовознавства / Т. В. Яхонтова // Лінгвістика : [зб. наук. пр.]. – Луганськ : “Альма-матер”, 2005. – № 3 (6). – С. 225–234.
11. Яхонтова Т. Заголовок у науковому тексті: структурні, семантичні та стилістичні особливості / Т. В. Яхонтова // Вісн. Львів. ун-ту. Сер. : Іноземні мови. – Львів, 2005. – Вип. 12. – С. 24–31.
12. Яхонтова Т. В. Наукові жанри як комунікативно-когнітивні утворення / Т. В. Яхонтова // Уч. зап. Тавр. нац. ун-та. Сер. : Филологія. – Симферополь, 2005. – Т. 18 (57). – № 1. – С. 177–180.
13. Яхонтова Т. В. Нові тенденції в сучасному англомовному науковому дискурсі / Т. В. Яхонтова // Мова і культура. – К. : Вид. Дім Дмитра Бураго, 2005. – Вип. 8. – Т. V. – Ч. 2. – С. 61–67.
14. Яхонтова Т. Категорія “жанр” в австралійській системно-функціональній лінгвістиці / Т. Яхонтова // Studia Methodologica. – Тернопіль : Ред.-видав. центр ТНПУ, 2006. – Вип. 18. – С. 24–27.
15. Яхонтова Т. В. Риторичні та мовні особливості опису результатів дослідження в сучасних англомовних наукових статтях / Т. В. Яхонтова // Вісн. Житомир. держ. ун-ту ім. І. Франка. – Житомир, 2006. – Вип. 27. – С. 121–124.
16. Яхонтова Т. В. Візуальні елементи та їх функціональна роль у текстах сучасних англомовних наукових статей / Т. В. Яхонтова // Вісн. Харків. нац. ун-ту ім. В. Н. Каразіна. – Х., 2007. – № 772. – С. 87–91.
17. Яхонтова Т. В. Інтертекстуальність наукових жанрів / Т. В. Яхонтова // Новітня філологія. – Миколаїв : Вид-во МДГУ ім. П. Могили, 2007. – № 5 (25). – С. 15–23.

18. Яхонтова Т. В. Комунікативно-прагматична та мовна характеристика конференційного жанру “handout” / Т. В. Яхонтова // Наук. вісн. Волин. держ. ун-ту ім. Л. Українки. Філологічні науки. – Луцьк, 2007. – № 4. – С. 345–348.
19. Яхонтова Т. В. Лінгвістична характеристика англомовного жанру “тези доповіді наукової міжнародної конференції” / Т. В. Яхонтова // Філологічні студії. – Луцьк : Волин. Акад. дім, 2007. – № 1–2. – С. 293–298.
20. Яхонтова Т. В. Функціонально-сміслові та мовні особливості анотацій сучасних англомовних наукових статей / Т. В. Яхонтова // Гуманітарний вісник. Сер.: Іноземна філологія : [зб. наук. пр.]. – Черкаси : ЧДТУ, 2007. – № 11. – С. 553–557.
21. Яхонтова Т. В. *I* або *we*? Особливості функціонування особових займенників у текстах сучасних англомовних наукових статей / Т. В. Яхонтова // *Studia Germanica et Romanica*. Іноземні мови. Зарубіжна література. Методика викладання. – Донецьк : Вид-во ДонНУ, 2007. – Т. 4. – № 2(11). – С. 34–44.
22. Яхонтова Т. В. Жанри сучасної міжнародної конференції / Т. В. Яхонтова // *Нова філологія* : [зб. наук. пр.]. – Запоріжжя : Вид-во ЗНУ, 2008. – Вип. 32. – С. 300–305.
23. Яхонтова Т. В. Структурно-композиційні особливості сучасної англомовної наукової статті / Т. В. Яхонтова // *Мовознавство*. – 2009. – № 6. – С. 51–58.
24. Yakhontova T. Bakhtin at home and abroad / T. Yakhontova // *JAC: A Journal of Composition Theory*. – Lawrence, KS, 1997. – Vol. 17. – № 1. – P. 83–94.
25. Yakhontova T. The signs of a new time: Academic writing in ESP curricula of Ukrainian universities / T. Yakhontova // *Culture and Styles of Academic Discourse*. (Trends in Linguistics. Studies and Monographs 104). – Berlin : Mouton de Gruyter, 1997. – P. 103–112.
26. Yakhontova T. Textbooks, contexts, and learners / T. Yakhontova // *English for Specific Purposes*. – 2001. – Vol. 20. – Supplement 1. – P. 397–415.
27. Yakhontova T. Analyzing and teaching the conference abstract / T. Yakhontova // *Proceedings of the University of Vaasa. Reports. Porta Scientiae I. Lingua specialis*. – Vaasa : Univ. of Vaasa/Publications Unit, 2002. – № 95. – P. 406–418.
28. Yakhontova T. ‘Selling or telling’? The issue of cultural variation in research genres / T. Yakhontova // *Academic Discourse (Applied Linguistics and Language Study Series)* / General ed. C. N. Candlin. – Harlow : Longman, 2002. – P. 216–232.
29. Yakhontova T. Cultural and disciplinary variation in academic discourse: The issue of influencing factors / T. Yakhontova // *Journal of English for Academic Purposes*. – 2006. – Vol. 5. – № 2. – P. 153–167.
30. Яхонтова Т. До проблеми оволодіння жанрами іншомовної наукової прози / Т. Яхонтова // *Лінгводидактична організація навчального процесу з іноземних мов у вузі* : [колект. моногр. / ред. К. Я. Кусько]. – Львів : Світ, 1996. – С. 30–38.
31. Яхонтова Т. В. Крос-культурні дослідження сучасного наукового дискурсу / Т. В. Яхонтова // *Актуальні проблеми менталінгвістики* : [зб. наук. пр.]. – Частина I. – Черкаси : Вид. відділ ЧДУ, 2001. – С. 121–126.
32. Яхонтова Т. Жанрова модель навчання англомовної наукової комунікації / Т. В. Яхонтова // *Сучасні проблеми лінгвістичних досліджень і методика викладання іноземних мов професійного спілкування у вищій школі* : [зб. наук. пр. / ред.

В. Т. Сулим, С. Н. Денисенко]. – Ч. 1. Лінгвостилістика. Лексична семантика. Фразеологія. – Львів: Вид. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2007. – С. 359–361.

33. Помірко Р. Автор – читач: взаємодія та прагнути взаєморозуміння: категорія інтерперсональності та її мовно-риторична реалізація у науковому дискурсі / Р. Помірко, Т. Яхонтова // Іноземні мови в навчальних закладах: [наук.-метод. журн.]. – Київ: Педагогічна преса, 2010. – № 4. – С. 100-104.

34. Yakhontova T. Academic writing and culture: A pedagogical perspective / T. Yakhontova // Зміни у свідомості українського суспільства на зламі тисячоліть / ред. С. Рябов, Н. Лакіза-Сачук, Т. Яхонтова. – К. : Вид. дім “КМ Academia”, 2001. – С. 236–242.

35. Yakhontova T. Titles of conference presentations abstracts: A cross-cultural perspective / T. Yakhontova // The Language of Conferencing / ed. by E. Ventola, C. Shalom, S. Thompson. – Frankfurt am Main : Peter Lang, 2002. – P. 277–300.

36. Yakhontova T. The genre of the conference handout: Textual features, interpersonal characteristics and peculiarities of interpretation / T. Yakhontova, S. Markelova // Constructing Interpersonality: Multiple Perspectives on Written Academic Genres. Ed. by R. Loréz-Sanz, P. Mur-Dueñas, E. Lafuente-Millán. – Newcastle upon Tyne : Cambridge Scholars Publishing, 2010. – P. 337-355.

АНОТАЦІЯ

Яхонтова Т. В. Лінгвогенологія сучасної науки (на матеріалі англomовних текстів). – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філологічних наук зі спеціальності 10.02.04 – германські мови. – Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, 2013.

Дисертація присвячена обґрунтуванню методологічних принципів науково-прикладного інтегративного напрямку – лінгвогенології наукової комунікації – та їх застосуванню до аналізу репрезентативних жанрів сучасної англomовної науки на тлі глобального соціокомунікативного контексту сьогодення. У дисертації розроблено модель і методику жанрового аналізу спеціально для дослідження наукових жанрів і запропоновано узагальнення типологічних ознак жанрів наукової комунікації у вигляді жанрограм. На основі проведеного аналізу розкрито діалектику впливу галузевого чинника на різнорівневі ознаки жанрів формально-первинної і -вторинної комунікації та виявлено і систематизовано жанрорелевантні ознаки новітніх формально-вторинних і провідних неформальних наукових жанрів. З'ясовано провідні тенденції у сучасній жанросфері науки і термінологізовано низку нових понять, що становлять термінологічний апарат лінгвогенології наукової комунікації.

Ключові слова: жанр, жанросфера, жанровий аналіз, наукові жанри, наукова комунікація, лінгвогенологія.

АННОТАЦИЯ

Яхонтова Т. В. Лингвогенология современной науки (на материале англоязычных текстов). – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени доктора филологических наук по специальности 10.02.04 – германские языки. – Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко, Киев, 2013.

Диссертация посвящена обоснованию методологических принципов научно-прикладного интегративного направления – лингвогенологии научной коммуникации – и их применению к анализу репрезентативных жанров англоязычной науки на фоне глобального социокоммуникативного контекста современности. В диссертации разработана модель и методика жанрового анализа специально для исследования научных жанров и предложено обобщение типологических признаков жанров научной коммуникации в виде жанрограмм. На основе проведенного анализа показана диалектика влияния отраслевого фактора на разноуровневые признаки жанров формально-первичной и -вторичной научной коммуникации, а также описаны и систематизированы жанрорелевантные признаки новейших формально-вторичных и ведущих неформальных научных жанров. Выявлены основные тенденции в современной жанросфере и терминологизирован ряд новых понятий, которые составляют терминологический аппарат лингвогенологии научной коммуникации.

Ключевые слова: жанр, жанросфера, жанровый анализ, научные жанры, научная коммуникация, лингвогенология.

SUMMARY

Yakhontova T. V. Linguogenology of present-day Anglophone science. – Manuscript.

Thesis for a degree of Doctor of Philology: speciality 10.02.04 – Germanic Languages. – The Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, 2013.

The thesis focuses on the development of methodological principles of an integrative theoretical and applied approach – linguogenology of research communication – and their application to the analysis of representative English research genres in global sociocommunicative context.

The procedure of complex genre analysis of research texts has been elaborated, which consequently considers their contextual factors, genre substrates and communication channels, principles of corpus selection, formal structure of texts and their spatial localization, cognitive structuring of texts in terms of functional units and rhetorical strategies, genre elements and linguistic features. The procedure also includes the stage of reverse analysis aimed at verification of the obtained results and a comparative stage when several corpora are contrasted in order to reveal intergeneric differences and similarities. Various genre parameters obtained during the analysis are generalized as a “genre portrait”, or a genrogram. Developing a genrogram is a dynamic process of revealing, collecting and generalizing the most important features of a genre which include their communicative purpose, genre roles of users, place and status of a genre in the genre system, mode (communication channel), substrate (“physical” presentation of a text), type of a genre (micro-, macro-, hyper- or megagenre), ways of its distribution, spatial textual

localization, semiotic status, scope of textual implementations and their formal structuring, cognitive and functional organization, genre elements, linguistic features, explicit intergeneric relations and influence of pragmatic (disciplinary or cultural) factors.

The procedure of genre analysis has been applied to formal (primary and secondary) and informal genres of English research communication in order to reveal their prominent features, trace the influence of ideology and epistemology of different disciplines on their texts and to conceptualize the general processes that are taking place in the genrosphere of present-day science in the first decades of the 21st century. It has been shown, in particular, that the disciplinary factor dialectically operates on the different levels of the genre of the research article, problematizing, to a certain extent, the traditional division of sciences into hard and soft ones. At the same time this factor acts only within the boundaries set by the communicative goal of the research article and essentially reduces its impact in secondary genres (such as the abstract of the article or, partially, the conference abstract), since their goals suppress disciplinary influences in favour of effective implementation of genre purposes.

Complex genre analysis has also revealed some interesting features of certain genres of informal research communication (anonymous peer reviews and research projects). It has demonstrated that they possess a rhetorical potential that liberates scientific communication, counteracting its rather rigid conventions.

This potential is particularly prominent in electronic genres which evolve from traditional formats (e.g., research articles) to hybrid generic forms (electronic variants of articles with some new features) and then to genres-media. The latter have transformed from vehicles of research communication into open communicative spaces for various research-related processes, such as information search or verification of scientific data. Electronic genres (e.g., different kinds of blogs, electronic discussion lists) are marked by convergence of communicative goals, conglomeration of various communicative formats within one genre, use of different semiotic codes, special semantic dissipation and stylistic contamination. However, electronic genres not only broaden communicative options in science: they also fill in the gap in research communication by showing preliminary, hidden processes of producing new knowledge and reduce the distance between authors and readers.

The genrosphere of present-day science is marked by three tendencies: acceleration of the processes of genre evolution and quick emergence of electronic genres; increase of the role of secondary genres, which broaden their repertoire to satisfy the growing information needs of researchers; active involvement of various semiotic codes. Research genres also share such novel discursive tendencies, as textual personalization through the use of first-person pronouns, visualization of content and promotional style.

Theoretical and practical results obtained in the thesis within the framework of the new approach – linguistic genology of research communication – serve as a basis of a genre-oriented model of teaching research writing which can be used in the university courses of English for Academic Purposes.

Key words: genre, genrosphere, genre analysis, research genres, research communication, linguogenology.